МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра міжнародних економічних відносин

Допущено до захисту
завідувачка кафедри
Уханова І. О.
"22" травня 2026 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня бакалавра

зі спеціальності 292 Міжнародні економічні відносини

за освітньою програмою «Міжнародні економічні відносини»

НА ТЕМУ: **«УДОСКОНАЛЕННЯ ЕКСПОРТУ УКРАЇНИ ТОВАРАМИ ГАЛУЗІ АПК ДО СПІЛЬНОГО РИНКУ ЄС В КОНТЕКСТІ НЕОБХІДНОСТІ НАБЛИЖЕННЯ ДО ВИМОГ САР»**

Виконавець:
студент ФМЕ, гр. 44М
Слободян Максим Олександрович

Науковий керівник:
к.е.н, доцент
Заєць Микола Артемович

ОДЕСА – 2026

АНОТАЦІЯ

Слободян М., «УДОСКОНАЛЕННЯ ЕКСПОРТУ УКРАЇНИ ТОВАРАМИ ГАЛУЗІ АПК ДО СПІЛЬНОГО РИНКУ ЄС В КОНТЕКСТІ НЕОБХІДНОСТІ НАБЛИЖЕННЯ ДО ВИМОГ CAP». Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра зі спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини» за освітньою програмою «Міжнародні економічні відносини». - Одеський національний економічний університет. – Одеса 2026 р.

Кваліфікаційна робота складається з трьох розділів. Об'єктом дослідження є експорт України товарів галузі АПК в умовах інтеграції з ЄС та посилення нетарифного регулювання.

У роботі розглядаються теоретичні аспекти експорту продукції АПК, проводиться дослідження ролі нетарифних бар'єрів та технічного регулювання при здійснені експорту товарів галузі АПК. Визначено вплив спільної сільськогосподарської політики (CAP) Європейського Союзу на можливості здійснення експорту до ринку ЄС.

Проведено аналіз сучасного стану та динаміки експорту сільськогосподарської продукції України. Досліджено підходи до регулювання експорту продукції галузі АПК в межах Угоди про Поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі України та ЄС. Проаналізовано вплив європейської Спільної аграрної політики (CAP) та механізмів внутрішньої підтримки фермерів на конкурентоспроможність вітчизняних товарів.

Запропоновано напрями удосконалення експорту товарів галузі АПК України в контексті наближення до вимог CAP, зокрема шляхом адаптації українського законодавства та стандартів до вимог CAP, підвищення частки експорту продукції АПК з високою доданою вартістю та диверсифікація ринків збуту в межах ЄС, удосконалення державної підтримки експортерів товарів галузі АПК.

Ключові слова: експорт товарів галузі АПК, нетарифні бар'єри, санітарні та фітосанітарні заходи, технічні бар'єри, спільна аграрна політика, європейська інтеграція.

ANNOTATION

Slobodian M., "IMPROVING UKRAINE'S EXPORTS OF AGRICULTURAL PRODUCTS TO THE EU SINGLE MARKET IN THE CONTEXT OF THE NEED TO APPROACH CAP REQUIREMENTS". Qualification work for obtaining a bachelor's degree in specialty 292 "International Economic Relations" under the educational program "International Economic Relations". - Odesa National University of Economics. – Odesa 2026.

The qualification work consists of three sections. The subject of this study is Ukraine's export of agricultural products in the context of integration with the EU and the tightening of non-tariff regulations.

This paper examines the theoretical aspects of agri-food exports and investigates the role of non-tariff barriers and technical regulations in the export of agri-food products. It identifies the impact of the European Union's Common Agricultural Policy (CAP) on the potential for exporting to the EU market.

An analysis has been carried out of the current state and trends in Ukraine's agricultural exports. Approaches to regulating exports of agricultural products within the framework of the Deep and Comprehensive Free Trade Area Agreement between Ukraine and the EU have been examined. The impact of the European Common Agricultural Policy (CAP) and mechanisms for internal support of farmers on the competitiveness of domestic goods has been analysed.

Proposals have been put forward for improving the export of agricultural products from Ukraine in the context of aligning with GSP requirements, in particular by adapting Ukrainian legislation and standards to GSP requirements, increasing the share of high value-added agri-food exports and diversifying export markets within the EU, and improving state support for exporters of agri-food products.

Keywords: exports of agricultural products, non-tariff barriers, sanitary and phytosanitary measures, technical barriers, the Common Agricultural Policy, European integration.

ЗМІСТ

ВСТУП..... 4
Розділ 1. Дослідження теоретико-методологічних засад експорту товарів галузі АПК..... 7
1.1. Сутність та особливості експорту продукції галузі АПК..... 7
1.2. Роль нетарифних бар'єрів та технічного регулювання при здійснені експорту товарів галузі АПК..... 11
1.3. Вплив спільної сільськогосподарської політики (САР) на можливості здійснення експорту до ринку ЄС..... 17
Висновки до розділу 1..... 24
Розділ 2. Аналіз експорту агропродовольчої продукції України до ЄС в умовах поглиблення інтеграції..... 25
2.1. Регулювання експорту продукції галузі АПК в межах Угоди про Поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі (ПВЗВТ)..... 25
2.2. Аналіз динаміки та товарної структури українського експорту АПК до країн ЄС..... 32
2.3. Конкурентоспроможність українських виробників товарів галузі АПК європейському ринку..... 38
Висновки до розділу 2..... 46
Розділ 3. Напрями удосконалення експорту товарів галузі АПК України в контексті наближення до вимог САР..... 47
3.1. Адаптація українського законодавства та стандартів АПК до вимог Спільної сільськогосподарської політики ЄС..... 47
3.2. Експорт продукції АПК з високою доданою вартістю та диверсифікація ринків збуту в межах ЄС..... 51
3.3. Удосконалення державної підтримки експортерів товарів галузі АПК у контексті євроінтеграційних процесів..... 56
Висновки до розділу 3..... 61
ВИСНОВКИ..... 62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ..... 64

ВСТУП

Актуальність кваліфікаційної роботи. На сучасному етапі розвитку зовнішньоекономічних зв’язків України європейський вектор залишається стратегічним пріоритетом. Сектор агропромислового комплексу (АПК) відіграє ключову роль у забезпеченні експортного потенціалу країни, проте повноцінна інтеграція до спільного ринку ЄС потребує не лише кількісного зростання поставок, а й глибокої структурної адаптації до стандартів Європейського Союзу.

Дане питання постає особливо актуальним в контексті наближення української аграрної моделі до вимог Спільної аграрної політики (САР), яка визначає суворі норми щодо якості продукції, екологізації виробництва та методів державної підтримки фермерства. Невідповідність вітчизняних регуляторних механізмів стандартам САР створює бар'єри для українських експортерів та обмежує конкурентоспроможність продукції на європейському ринку.

Необхідність пошуку шляхів удосконалення експортної стратегії, гармонізації законодавства та впровадження інноваційних інструментів підтримки аграріїв згідно з європейськими орієнтирами зумовлюють вибір теми роботи і її практичне значення для розвитку економіки України.

Мета і завдання кваліфікаційної роботи. Метою роботи є на основі аналізу поточного становища та проблем експорту сільськогосподарської продукції України розробити напрямки його удосконалення в контексті необхідності наближення до вимог САР.

Для досягнення поставленої мети були визначені наступні **завдання**:

- дослідити сутність та особливості експорту продукції галузі АПК
- проаналізувати роль нетарифних бар’єрів та технічного регулювання при здійснені експорту товарів галузі АПК
- дослідити вплив спільної сільськогосподарської політики (САР) на можливості здійснення експорту до ринку ЄС
- дослідити регулювання експорту продукції галузі АПК в межах Угоди про Поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі (ПВЗВТ)
- провести аналіз динаміки та товарної структури українського експорту АПК до

країн ЄС

- оцінити конкурентоспроможність українських виробників товарів галузі АПК європейському ринку
- визначити заходи з адаптації українського законодавства та стандартів АПК до вимог спільної сільськогосподарської політики ЄС.
- дослідити способи збільшення експорту продукції АПК з високою доданою вартістю та диверсифікації ринків збуту в межах ЄС
- визначити необхідні заходи державної підтримки експортерів товарів галузі АПК у контексті євроінтеграційних процесів

Об'єктом дослідження є експорт України товарів галузі АПК в умовах інтеграції з ЄС та посилення нетарифного регулювання.

Предметом дослідження є теоретичні відомості та практичні рішення щодо напрямів та можливостей розвитку аграрної промисловості України в контексті необхідності наближення до вимог спільного ринку ЄС

Методи дослідження. Методологічною базою цієї роботи є теоретичні положення та публікації вчених у галузі аграрного виробництва. При написанні роботи використано загальнонаукові та спеціальні методи: порівняння, узагальнення та синтезу, статистичний аналіз та SWOT-аналіз. Робота виконана за допомогою офісного пакету MS Office: Microsoft Word та Microsoft Excel.

Інформаційна база дослідження. Для даного дослідження було використано як літературні, так і електронні джерела, що досліджують український аграрний бізнес, а також статистична інформація Європейської комісії, WITS, Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки» та Державної служби статистики України.

Публікації та апробація результатів дослідження. За результатами виконання кваліфікаційної роботи опубліковано тези:

1. Ukhanova I., Slobodian M. Ukrainian export of agricultural products to EU countries: dynamics and development prospects // European science and innovation congress. Proceedings of the 6th International scientific and practical conference. Barca Academy Publishing. Barcelona, Spain. 4-6.05.2026. P. 234., P.234-341 URL: https://sci-

conf.com.ua/vi-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-european-science-and-innovation-congress-4-6-05-2026-barselona-ispaniya-arhiv/

2. Слободян. М.О. Роль нетарифних бар'єрів та технічного регулювання при здійсненні експорту товарів галузі АПК. Минуле, Сучасне, Майбутнє. Матеріали 16 Студентської науково-практичної конференції Факультету Міжнародної економіки. Одеса. ОНЕУ. 2026. С. 102-103

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (103 найменування). Загальний обсят роботи становить 74 сторінок. Основний зміст виклалено на 63 сторінках. Робота містить 8 таблиць, 8 рисунків.

РОЗДІЛ 1. ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИХ ЗАСАД ЕКСПОРТУ ТОВАРІВ ГАЛУЗІ АПК

1.1. Сутність та особливості експорту продукції галузі АПК

Здебільшого, міжнародні економічні відносини реалізується у формі зовнішньоекономічної діяльності, яка включає торгівлю певної держави з іншими країнами світу. Вона утворюється із двох зустрічних потоків: експорт — оплачуваний вивіз товарів та послуг за кордон, та імпорт — ввезення продукції з-за меж країни. Наразі міжнародна торгівля складає 80% усього міжнародного економічного співробітництва. Потрібно зазначити, що наразі міжнародна торгівля це не лише обмін товарами, а й обмін послугами, технологіями, інформацією та результатами інтелектуальної діяльності країн зі всього світу. [1, с. 64].

В основі міжнародних економічних зв’язків лежить первісна потреба людства у забезпеченні продовольчої безпеки та доступі до різноманітних ресурсів. Таким чином, вони мають давнє історичне підґрунтя. Здавна люди прагнули обмінюватися тим, чого їм бракувало, — чи то товарами, знаннями, чи іншими благами. Але першим в історії об'єктом міжнародної торгівлі стали саме продукти харчування та аграрна сировина, оскільки громади були змушені шукати ресурси, які вони не могли здобути власноруч, через нерівномірність природно-кліматичних умов. Внаслідок цього, першою і до певного часу головною галуззю міжнародних відносин була міжнародна торгівля товарами АПК [2, с. 124].

З ускладненням глобальних економічних процесів та поглибленням міжнародного поділу праці виникла потреба у чіткому визначенні складових торговельного обороту для потреб обліку, оподаткування та державного регулювання. На сучасному етапі наукова думка та міжнародне право розглядають вивезення товарів як складну комерційну операцію, що супроводжується зміною права власності та митного статусу продукції, а не лише як фізичне переміщення.

Дослідження сутності експорту потребує детального аналізу термінології, оскільки саме експорт є ключовим чинником наповнення платіжного балансу та забезпечення валютної стабільності держав. Основні підходи до визначення поняття

«експорт», що містяться у вітчизняних та закордонних джерелах, наведені у таблиці нижче (Таблиця 1.1).

Таблиця 1.1

Узагальнення визначень поняття «експорт»

Автор/Джерело	Визначення
Економіка. Словник-довідник за ред. Г. В. Поповича (1995)	Експорт (від лат. exportare — вивозити) — вивіз товарів, вироблених, добутих або вирощених в даній країні
Економічний словник: тлумачно-термінологічний (2006)	Експорт – вивезення товару або капіталу за кордон самостійно або із залученням послуг незалежних маркетингових посередників; товари, які відправляють до іншої країни на продаж
Pass C., Lowes B., Davies L. Collins Dictionary of Economics (1993)	Експорт – товар, який виробляється в країні походження, а потім фізично транспортується і продається на закордонному ринку, приносячи валютні надходження країні походження
Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.1991 № 959-XII.	Експорт - продаж товарів українськими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності іноземним суб'єктам господарської діяльності (у тому числі з оплатою в негрошовій формі) з вивезенням або без вивезення цих товарів через митний кордон України

Джерело: складено автором за [3, с. 101; 4, с. 81; 5, с. 167; 6]

Узагальнення наведених визначень дозволяє стверджувати, що поняття «експорт» є багатоаспектним. З економічного погляду — це інструмент отримання валютної виручки та реалізації національного продукту на глобальних ринках. З правової точки зору — це юридично оформлений факт продажу товару нерезиденту.

В цілому дослідження свідчать про наявність зв’язку між обсягом експорту та зростанням економіки розвинених країн (Великобританія, Австрія, Італія, Японія, США, Канада, Швейцарія, Швеція, Франція), а також у країнах із перехідною економікою (Польща, Латвія, Словаччина, Словенія тощо) за інших однакових умов [7, с. 77]. Також наголошується, що експорт сільськогосподарської продукції, який часто є основою для країн, що розвиваються, вартий особливої уваги через його важливість для стратегій диверсифікації та продовольчої безпеки [8, с. 4]. Окрім того, експорт сільськогосподарської продукції має багатогранний вплив на національну економіку, включаючи не лише економічний внесок і торговельний баланс, а й робочі місця, надходження іноземної валюти, диверсифікацію ринку, державну політику, створення доданої вартості та роль дрібних фермерів. Він робить значний внесок у ВВП країни і охоплює такі види діяльності, як тваринництво, рослинництво, рибальство та лісове господарство. Це створює ефект доміно по всьому ланцюжку

створення вартості, утворюючи робочі місця у виробництві, переробці, транспортуванні, маркетингу тощо, відіграючи важливу роль у формуванні валютних надходжень, і тому країни, які переважно залежать від експорту аграрної продукції, часто стежать за світовими цінами на сировинні товари, щоб передбачити можливі коливання валютних курсів. Експорт сільськогосподарської продукції може сприяти зменшенню бідності та інклюзивному зростанню за умови належного управління, допомоги малим господарствам та розширення можливостей сільських громад [9, с. 3].

Хоча аграрний сектор має стратегічну роль у формуванні економічної стабільності та продовольчої безпеки, на відміну від експорту інших видів товарів, експорт продукції АПК має свої особливості, які ускладнюють вихід продукції АПК на зовнішні ринки.

На відміну від промислового виробництва, де обсяги випуску продукції можна чітко спрогнозувати та контролювати, аграрний експорт критично залежний від природно-кліматичних чинників. Затяжні посухи, весняні приморозки, надмірні опади у період збирання врожаю або інші аномальні природні явища можуть призвести до значного скорочення валового збору. Для експортера це означає ризик невиконання форвардних контрактів та сплата штрафних санкцій за недопоставку продукції. Навіть за умови високого врожаю, якістть зерна може погіршитися через погодні умови. Наприклад, надлишок вологості у період дозрівання зерна знижує вміст клейковини, що автоматично переводить продукцію з категорії продовольчої (експортної) до фуражної, суттєво знижуючи її ринкову вартість (Рис 1.1).

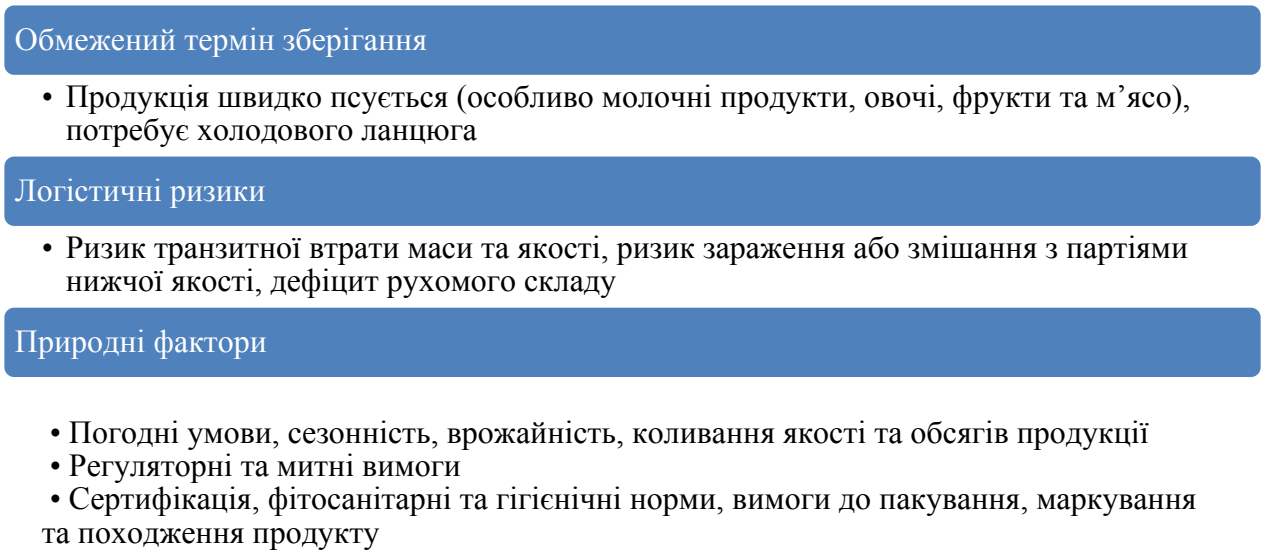

Рис 1.1. Особливості експорту продукції АПК

Джерело: складено автором за [10].

Окрім того, подібні продукти здебільшого є обмежено тривалими у зберіганні, чутливими до умов транспортування, а також суттєво залежать від кліматичних чинників та сезонності [10].

Продукти, які швидко псуються, мають транспортуватися в охолоджених або ізотермічних транспортних засобах — рефрижераторах. Особливо суворі вимоги до перевезення напівфабрикатів. Час перевезення має бути не більше двох годин. Для доставки овочевих, м'ясних, рибних та інших напівфабрикатів повинна бути спеціальна маркована герметична упаковка, заборонена для сировини та готової продукції. Якщо охолоджуваний транспорт відсутній, попередньо охолоджені напівфабрикати рекомендовано перевозити в спеціальних ізотермічних контейнерах. До транспортованих напівфабрикатів повинні додаватися сертифікат або накладна від фірми-виробника із зазначенням дати і години приготування, часу відправки, термінів реалізації, термічних умов підтримання якості, а також прізвищ осіб, які відповідальні за якість товару. У випадку транспортування продуктів тваринного походження, накладна має містити відомості щодо умов зберігання. Зокрема, повинен дотримуватися температурний режим, що робить неможливим розмноження мікроорганізмів та утворення токсинів. Температурний режим не повинен перериватися. Виключення щодо дотримання температурного режиму можливе лише протягом обмеженого періоду під час підготовки харчового продукту до перевезення. Дотримання цих вимог

із розміщення продуктів харчування максимально знизить ризик їх забруднення [11].

Будь-який вантаж має прибути неушкодженим до місця призначення. Особливо це стосується нового врожаю. Щоб уберегти його від хвороб та втрат, розроблено спеціальні правила перевезення зерна автотранспортом. Загальний процес також відрізняється – перед транспортуванням врожай необхідно належним чином зібрати та підготувати до перевезення [12].

Окрім загальних правил перевезення та умов зберігання харчової продукції, різні країни мають власні торговельні правила [13]. У регламентах Світової організації торгівлі закріплено, що всі країни мають право встановлювати торговельні правила для забезпечення здоров'я, безпеки та добробуту своїх громадян, а також для захисту здоров'я тварин і рослин. Такі обмеження називаються нетарифними.

Отже, аграрний сектор має стратегічну роль у формуванні економічної стабільності та продовольчої безпеки. Ключовою відмінною рисою є його висока вразливість до природно-кліматичних та біологічних чинників, що вимагає жорсткого фітосанітарного контролю та створення спеціалізованої логістичної інфраструктури. Сукупність цих особливостей формує специфічні умови функціонування ринку, де конкурентоспроможність продукції залежить не лише від вартості продукції, а й від ефективності управління ризиками псування, швидкості транспортування та відповідності суворим нетарифним обмеженням країн-імпортерів. Саме розуміння цих обмежень є передумовою для подальшого дослідження.

1.2. Роль нетарифних бар’єрів та технічного регулювання при здійснені експорту товарів галузі АПК

Критично важливим для агропродовольчого експорту є дослідження нетарифних бар’єрів та технічного регулювання, оскільки саме вони, а не митні збори, сьогодні виступають головними фільтрами доступу на високомаржинальні ринки (зокрема ЄС). Суворі санітарні, фітосанітарні норми та вимоги до маркування безпосередньо впливають на конкурентоспроможність продукції, визначаючи її відповідність міжнародним стандартам безпеки. Глибоке розуміння цих механізмів дозволяє експортерам мінімізувати ризики простою вантажів на кордоні, уникати додаткових

витрат на сертифікацію та ефективно адаптувати виробничі процеси, що є запорукою стабільної інтеграції галузі у глобальні ланцюги доданої вартості.

Наприкінці 60-х років Секретаріат Генеральної угоди з тарифів і торгівлі (ГАТТ) вперше запропонував тарифні та нетарифні методи регулювання. За даною Угодою нетарифні методи регулювання визначено як “будь-які дії, крім тарифів, що перешкоджають вільному потоку міжнародної торгівлі” [14, с. 99]. Відповідно до ст. 4 Митного кодексу України, заходи нетарифного регулювання ЗЕД – це заходи, які не пов’язані із застосуванням мита до товарів, що переміщуються через митний кордон України, встановлені відповідно до закону заборони та/або обмеження, спрямовані на захист внутрішнього ринку, суспільної моралі, громадського порядку та безпеки, на охорону навколишнього природного середовища, охорону здоров’я та життя людей і тварин, захист прав споживачів товарів, що ввозяться в Україну, а також на охорону національної культурної та історичної спадщини [15, с. 100].

Терміни «нетарифні заходи» (НТМ) та «нетарифні бар'єри» (NTB) часто вживаються як синоніми, але мають досить різне значення. Термін НТМ просто позначає захід, тоді як термін NTB вказує на те, що цей захід обмежує торгівлю. Мета цієї роботи – визначити, наскільки НТМ становлять бар'єри для доступу до ринку, що перешкоджають зусиллям країн із перехідною економікою з диверсифікації експорту сільськогосподарської продукції з доданою вартістю. Аналіз підкреслює, що саме НТМ у розвинених країнах, а також у самих країнах, що розвиваються, обмежують здатність країн із перехідною економікою диверсифікувати свою діяльність у напрямку експорту переробленої сільськогосподарської продукції. Учасники торговельних переговорів та розробники політики мають приділити особливу увагу вирішенню питання нетарифних заходів як усередині країни, так і поза її межами, тому що це може мати серйозні політичні наслідки. [16, с. 3].

Нетарифні обмеження можна розділити на такі категорії, як санітарні та фітосанітарні (пов'язані з безпекою харчових продуктів та здоров'ям рослин/тварин), технічні стандарти (стандарти якості, сертифікація, маркування, пакування тощо) та обмеження за кількістю чи вартістю товарів (квоти). Нетарифні бар'єри також охоплюють різноманітний перелік регуляторних, адміністративних та процедурних заходів, які уряди використовують для впливу на торговельні потоки, не покладаючись

на прямі тарифи [17].

В сільському господарстві такі обмеження набули найбільшого поширення через біологічну природу виробництва продуктів харчування та можливі ризики для здоров'я людей, тварин і рослин. Однак існування такої великої кількості нетарифних заходів у сільськогосподарському та харчовому секторах також може мати політичні причини. Сільськогосподарські лобістські групи постійно наполягають на захисті від імпорту та мають великий вплив у багатьох країнах. У такому контексті, ці заходи можна розглядати як свідомі бар'єри [18]. Це значить, що деякі нетарифні заходи розроблені спеціально для обмеження імпорту та підтримки вітчизняних галузей промисловості. Причому досить важко відрізнити ті, що призначені в першу чергу для регулювання ринків, від тих, що введені навмисно для обмеження торгівлі, оскільки нетарифні заходи діють у складних правових та адміністративних рамках [19].

Ось декілька прикладів того, як різні країни використовують нетарифні бар’єри: Європейська комісія має суворі правила щодо генетично модифікованих організмів (ГМО), які можуть виступати бар'єром для торгівлі для країн, що виробляють ГМО-зернові культури; Індія зазнає критики за свої складні ліцензійні вимоги та адміністративні процедури, що можуть перешкоджати іноземним компаніям виходити на її ринок; Велика Британія використовує санітарні та фітосанітарні заходи для контролювання імпорту певних сільськогосподарських продуктів, таких як яловичина та птиця, з метою захисту суспільного здоров'я та стану екосистем [20].

Введення нетарифних обмежень є правом уряду країни і вони не регулюються жодними міжнародними договорами, що робить свій вклад у їх поширення. Уряди мають право вільно використовувати будь-які нетарифні обмеження, що неможливо по відношенню до тарифів, які регулюються СОТ. Крім того, покупці не сприймають нетарифні бар'єри як додатковий податок, адже швидкого підвищення ціни товару зазвичай не відбувається, тоді як при застосуванні тарифу ціна товару зростає на суму мита. Досить часто використання нетарифних заходів при відносно ліберальному митному режимі може спричинити більш обмежувальний характер торгової політики в цілому [21, с. 141].

Більшість нетарифних заходів регулювання зовнішньої торгівлі за покриттям світового обсягу торгівлі становлять технічні бар’єри (ТВТ) разом із санітарними й

фіто-санітарними (СФС) нормами. ТВТ включають вимоги до пакування, технічні стандарти, якість товарів, а також заходи, пов’язані з захистом навколишнього середовища. СФС норми охоплюють запобіжні заходи проти поширення інфекцій та хвороб, заходи з забезпечення безпеки (огляд, перевірку якості, сертифікацію, карантин) харчових продуктів [22, с. 96].

Світовий досвід вказує на те, що до таких товарних категорій найбільше застосовують санітарні та фітосанітарні заходи: продукти рослинного та тваринного походження, живі тварини, готові харчові продукти, алкогольні та безалкогольні напої та оцет, тютюн та його замінники. Ці стандарти мають бути прозорими й однозначними для суб'єктів господарювання, оскільки порушення регламентованих параметрів складу та якості зазначеної продукції створює прямі ризики для життя і здоров'я населення, а також загрожує безпеці довкілля [23, с. 4].

Результати на рисунку 1.2. показують, що середній ціновий ефект нетарифних заходів, зокрема заходів СФС та ТВТ, є важливими для сільськогосподарських продуктів, із середнім ціновим ефектом понад 13% для тваринних та перероблених харчових продуктів і майже 10% для овочів та фруктів. Ефект підвищення цін від заходів ТВТ є більш вираженим для перероблених продуктів харчування, ніж для сільськогосподарських продуктів, тоді як заходи СФС мають менший вплив. Нетехнічні заходи, такі як заходи прикордонного контролю (ВСМ) та заходи кількісного контролю(QCM), мають менший вплив на ціни в середньому, оскільки застосовуються рідше (хоча вони безпосередньо впливають на обсяги торгівлі), підвищуючи ціни в середньому на 2% (Рис. 1.2.) [24, с. 6-7].

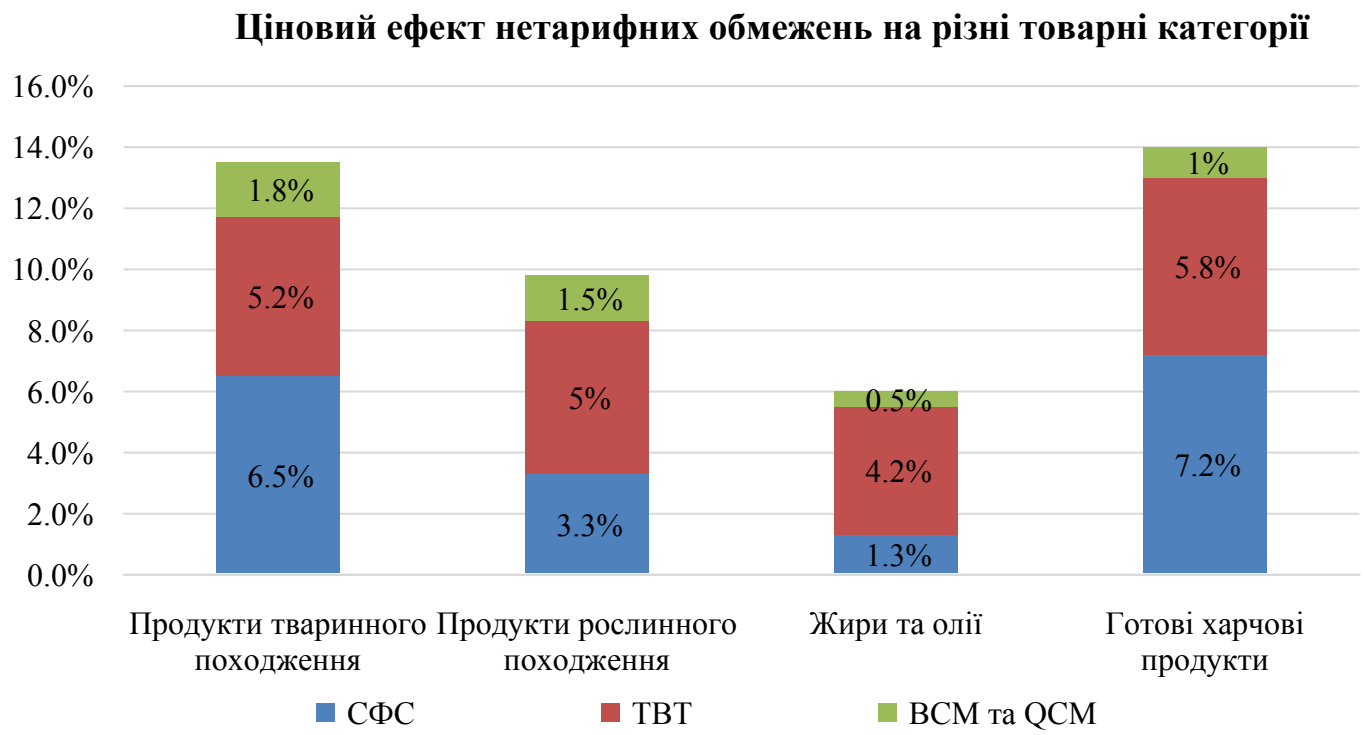

Рис. 1.2. Ціновий ефект нетарифних обмежень на різні товарні категорії

Джерело: складено автором за [24, с. 6-7].

Міжнародний торговельний центр ініціював серію опитувань з метою документування НТМ, які експортери в країнах, що розвиваються, вважають найбільш проблематичними. Опитування було проведено в понад 11 500 компаніях у 23 країнах, що розвиваються, охопивши всі основні види експорту. Результати опитування показують, що агропромисловий сектор особливо страждає від НТМ, особливо сектор швидкопсувних свіжих продуктів харчування, де загальний вплив НТМ на експортерів перевищує 60 відсотків. Сектор перероблених продуктів харчування є другим за рівнем впливу сектором, де 55 відсотків експортерів заявили про високий вплив НТМ. Щодо сільськогосподарських продуктів загалом, розвинені країни сприймаються як більш обмежувальні в плані НТМ порівняно з іншими ринками. Найбільша кількість обмежень про які повідомили компанії, стосується оцінки відповідності (таких як правила походження, простежуваність, випробування, інспекція та сертифікація), за якими слідують вимоги, пов'язані з продукцією (такі як маркування, упаковка, технічні та СФС), встановлені країною-імпортером. Деякі компанії зазначили, що технічні регламенти та стандарти, які застосовуються деякими розвиненими країнами, є більш суворими, ніж ті, що визначені відповідними міжнародними організаціями, але обґрунтування цього не пояснюється

Така значна різниця у сприйнятті бар'єрів між сировинними та переробленими товарами пояснюється явищем «ескалації стандартів». Згідно з дослідженнями С. Мохана, для сільськогосподарської сировини (зерно, боби) вимоги зазвичай обмежуються базовим фітосанітарним контролем. Проте для продуктів з високою доданою вартістю витрати на відповідність (compliance costs) зростають експоненціально, оскільки до санітарних норм додаються складні технічні регламенти щодо маркування, специфічного пакування та простежуваності кожного інгредієнта. Це створює так званий ефект «блокування переробки», коли експортери з країн, що розвиваються, змушені залишатися постачальниками дешевої сировини, не маючи фінансової та технологічної можливості подолати технічні бар'єри ринків розвинених країн. Водночас варто підкреслити, що більше 25% труднощів, з якими стикаються експортери, пов'язані не з вимогами країн-імпортерів, а з внутрішніми обмеженнями (domestic NTMs) країни походження. До них належать бюрократичні затримки при видачі державних сертифікатів, слабкість національної лабораторної бази та недостатній рівень інформування фермерів про зміну міжнародних стандартів. Це підкреслює, що подолання нетарифних бар’єрів потребує не лише зовнішньополітичних переговорів, а й глибокої модернізації внутрішньої системи технічного регулювання [16, с. 9].

Отже, технічні бар'єри та СФС-заходи в сучасному агробізнесі виконують двозначну роль. З одного боку, вони є об’єктивним інструментом захисту здоров'я населення, а з іншого — виступають механізмом прихованого протекціонізму, який витісняє дрібних гравців та країни з перехідною економікою на периферію глобального ринку продовольства. Загалом, такі обмеження базуються на особливостях самої продукції: висока залежність від природних чинників, обмежені терміни зберігання та надзвичайно жорстке нетарифне регулювання. Встановлено, що сучасна міжнародна торгівля агротоварами зміщує акцент з митних тарифів на технічне регулювання, де відповідність стандартам стає головною передумовою вдалої інтеграції у світові ланцюги доданої вартості. Саме ці особливості визначають стратегічні напрями розвитку експортного потенціалу аграрного сектору, що потребує поєднання технологічного оновлення виробництва з адаптацією національної правової бази до міжнародних вимог безпечності та якості

1.3. Вплив спільної сільськогосподарської політики (САР) на можливості здійснення експорту до ринку ЄС

АПК є однією з найбільших галузей економіки ЄС. У виробництві аграрної продукції беруть участь близько 22 млн. осіб, а у галузі харчової промисловості та ринку послуг для аграрної галузі нараховується 44 млн робочих місць [25, с. 128]. У межах ринку ЄС спільна аграрна політика — це ключовий механізм, який допомагає країнам-членам інтегруватися до спільного аграрного ринку, а також гарантує стабільність сільського господарства. Основні задачі САР в країнах ЄС полягають у забезпеченні стабільного, різноманітного та безпечного харчування для усіх громадян, а також забезпеченні високого рівня життя фермерів та працівників аграрної сфери. Така політика сприяє економічному розвитку, формуванню нових робочих місць та стабільному розвитку сільських територій. За рахунок фінансової підтримки органічного землеробства також пом'якшуються кліматичні зміни [25, с. 128].

Згідно зі статтею 39 Договору про функціонування ЄС, Спільна аграрна політика (САР) має чіткі цілі: європейське сільське господарство має стати більш продуктивним завдяки впровадженню нових технологій і більш доцільному використанню всіх ресурсів — від землі до кваліфікованих кадрів. Основні положення САР сформульовані у трьох регламентах acquis ЄС (Таблиця 1.2).

Таблиця 1.2

Основні документи acquis ЄС, що регулюють спільну аграрну політику

Регламент	Коротка характеристика
Регламент ЄС 2021/2115 від 2 грудня 2021 р.	Встановлює порядок надання субсидій для реалізації національних планів, що формуються державами-членами в межах САР, а їхнє ресурсне забезпечення здійснюється через Європейський фонд гарантування сільського господарства та Європейський сільськогосподарський фонд для сільського розвитку.
Регламент ЄС 2021/2116 від 2 грудня 2021 р.	Регламентує фінансове забезпечення, систему контролю та моніторинг Спільної аграрної політики.
Регламент ЄС 2021/2117 від 2 грудня 2021 р.	Передбачає коригування та оновлення положень Регламенту ЄС 1308/2013, який регулює спільну організацію ринків сільськогосподарської продукції, Регламенту ЄС 1151/2012 стосовно систем контролю якості сільськогосподарських товарів та харчових продуктів, Регламенту ЄС 251/2014 щодо дефініцій, опису, представлення, маркування та правового захисту географічних зазначень ароматизованих виноробних продуктів, Регламенту ЄС 228/2013, що визначає специфічні заходи підтримки аграрного сектору в найвіддаленіших регіонах ЄС.

Джерело: складено автором за [26; 27; 28].

Аналіз нормативно-правової бази свідчить, що ключова роль у регулюванні Спільної аграрної політики належить Регламенту ЄС 2021/2115, оскільки саме він закладає концептуальний зміст і засади реалізації САР. Питання фінансового забезпечення винесені в окремий документ — Регламент ЄС 2021/2116, попри те, що загальні рамкові принципи фінансування аграрного сектору базово зафіксовані в одному з розділів Регламенту ЄС 2021/2115. Своєю чергою, Регламент ЄС 2021/2117 коригує правила функціонування внутрішнього ринку та правила експорту деяких видів продукції, зокрема виноробної галузі, що логічно випливає з положень основного Регламенту ЄС 2021/2115. Характерною рисою зазначених правових актів є їхня чітка інтеграція у світову та європейську юридичні системи. Зокрема, нормативи адаптовані до Цілей сталого розвитку ООН, вимог Угоди СОТ про сільське господарство, а також узгоджені із внутрішнім законодавством Співтовариства — Договором про функціонування ЄС і Регламентом ЄС 2018/1046, який регламентує порядок бюджетного фінансування.

Базою для розробки та ухвалення нормативно-правових актів САР стали ключові засади, сформульовані у Комюніке Єврокомісії до Європарламенту, Ради, Європейського економічного та соціального комітету та Комітету регіонів «Майбутнє 7 виробництва харчових продуктів та сільського господарства» від 29 листопада 2017 року (Commission communication «The Future of Food and Farming») [29, с. 6].

Дані положення означають прагнення Євросоюзу до балансу: САР намагається поєднати економічну вигоду, турботу про довкілля та соціальні гарантії. Варто наголосити. що САР прагне створити гідні соціальні та економічні умови для фермерів, підвищити доходи фермерів і стабілізувати аграрні ринки. Окрім цього САР є головним гарантом продовольчої безпеки, тому ми завжди матимемо якісні продукти за невеликими цінами. Загалом, політика набуває соціальної спрямованості, адже сприяє збереженню структури сільського населення, підтримці розвитку сільських територій і створенню власного виробництва аграрної продукції [30].

Функціонування САР забезпечується через штучне регулювання та стабілізацію цінових показників на аграрну сировину всередині ЄС, а також шляхом прямого дотування виробників. Існує комплекс відповідних інструментів САР, що також впливають на можливості експорту сільськогосподарської продукції із третіх країн на

внутрішній ринок ЄС (Рис. 1.3.):

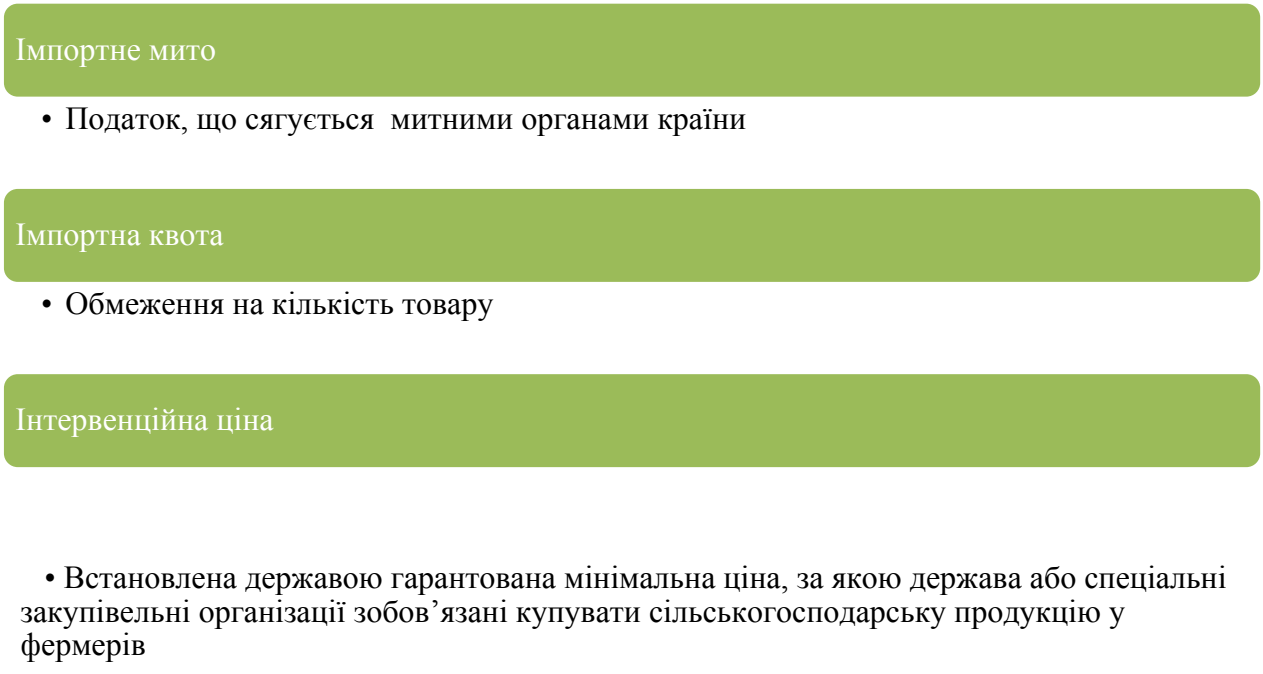

Рис. 1.3. Основні механізми САР

Джерела: складено автором за [31; 32; 33; 34].

- Імпортне мито — це податок, який стягують митні органи держави з товарів, що ввозяться до країни, а іноді й з окремих видів експорту. Зазвичай розмір такого мита залежить від вартості товару. Синонімами імпортного мита також можуть бути "мито", "тариф", "імпортний податк" або "імпортний тариф" [31]. Найпопулярнішим інструментом тарифного регулювання імпорту є ввізне мито — обов'язковий платіж до державного бюджету, що стягується митними органами з іноземних товарів при перетині кордону. Узагальнюючи, митний тариф — це впорядкований список мит, стандартизований вимогами СОТ за праилами побудови [32, с. 41]. Імпортні мита встановлюються на такому рівні, щоб підняти вартість іноземних товарів до рівня цільової ціни, визначеної всередині ЄС. Цільова ціна встановлюється рішенням Ради ЄС як мінімальна гарантована ціна на певні види сільськогосподарської продукції або товарів. Її головне призначення полягає в тому, щоб забезпечити фермерам стабільні умови діяльності та гарантувати отримання достатнього рівня доходів [33, с. 82-86].
- Імпортна квота — це обмеження на кількість певного товару який може бути імпортований в країну протягом певного періоду часу, встановлене урядом приймаючої країни. Здебільшого цей захід застосовується з метою захисту вітчизняних фермерів від конкуренції з зовнішніми постачальниками, які можуть пропонувати товари за нижчими

цінами унаслідок мінімізації операційних витрат, таких як витрати на робочу силу або сировинні матеріали. Є два основні види імпортних квот: абсолютні квоти, які встановлюють фіксований ліміт на кількість товарів, і тарифні квоти, які встановлюють вищу ставку податку на імпорт, який перевищує певний поріг. Імпортні квоти застосовуються для обмеження кількості продукції, що імпортується до ЄС [34].

- Інтервенційна ціна — це встановлена державою гарантована мінімальна ціна, за якою держава або спеціальні закупівельні організації зобов’язані купувати сільськогосподарську продукцію у фермерів, якщо фактичні ринкові ціни знижуються до цього рівня. Викупаючи продукцію за такими цінами, держава підтримує стабільність ринку та не дозволяє цінам опускатися нижче межі, за якої підприємства вже не можуть нормально працювати і розвиватися. При цьому закупівля продукції за інтервенційними цінами здійснюється лише в межах встановлених квот. Тому країни Європейського Союзу, окрім цінового регулювання, застосовують й інші механізми, які обмежують обсяги випуску окремих різновидів сільськогосподарських товарів. Таким чином, інтервенційні ціни в ЄС фактично забезпечують мінімальний рівень цін на певні види продукції. Особливо це важливо у випадку, якщо реальна ринкова ціна опускається нижче допустимого рівня, за якого підприємства вже не можуть продовжувати свою діяльність. Таке перевищення має певні економічні наслідки: частина споживачів відмовляється купувати продукцію через її вищу вартість порівняно з рівноважною ціною. Скорочення попиту на ринку часто призводить до надлишку продукції [35, с. 101].
- Прямі субсидії — підтримка доходів залежно від розміру господарства в гектарах. Кожна держава-член Євросоюзу зобов'язана впроваджувати базові дотації, а також субсидії за дотримання кліматичних норм, захист екології та гуманне поводження з худобою задля стимулювання екологічних підходів в агросекторі (екосхеми). Оскільки країни ЄС обов'язково повинні надавати ці платежі, самі фермери їх зазвичай так і називають: “обов'язкові платежі”. Крім цього, країни Європейського Союзу можуть запроваджувати додаткові дотації, орієнтовані на стимулювання окремих галузей або напрямів сільського господарства. Передбачені також спеціальні програми, які надають додаткову фінансову допомогу малим і середнім фермерським господарствам, молодим фермерам, а також тим, хто веде господарство в регіонах із несприятливими

природними умовами або працює у секторах, що переживають економічні труднощі. Традиційно, підтримка доходів фермерів пов'язана з обробленими гектарами, а не виробленою кількістю. Відокремлення платежів від виробленої кількості дозволяє уникнути перевиробництва; необхідною умовою є повага до навколишнього середовища, здоров'я рослин, здоров'я та добробуту тварин, що забезпечує сталий розвиток фермерства. До 2022 року це називалося «перехресною відповідністю» та перетворено на «умовність» у 2023-2027 — фермери, які порушують ці правила, можуть зіткнутися зі скороченням або повним припиненням виплат [36].

Варто підкреслити, що запровадження виробничих лімітів і компенсацій за виведення земель з обігу мало на меті недопущення надмірного випуску окремих видів продовольства (зокрема, зернових, молочних товарів та вина), оскільки державні дотації на них суттєво перевищували реальну ринкову вартість. Необхідність зберігати та утилізувати надлишки продукції призводила до нераціонального використання ресурсів та ставила під сумнів авторитет САР. У 1984 році було запроваджено квоти на такі продукти, як молоко, щоб запобігти перевиробництву. Кожен виробник отримував квоту, яка відображає кількість продуктів харчування, які він міг би виробити. З тих, хто перевищував квоту, стягувався додатковий збір [37]. Проте сучасна модель САР зазнала суттєвих змін. Якщо у 1980-х роках ключовим інструментом були виробничі квоти, то в межах реформ 2003–2013 років вони були поступово скасовані (молочні квоти — у 2015 р., цукрові — у 2017 р.). Сучасна політика САР дуже гнучка: спеціальні обсерваторії ринку відстежують ціни та обсяги продукції, щоб попередити кризу, а у разі перевиробництва та надмірного падіння цін ЄС може застосовувати тимчасову фінансову підтримку для добровільного скорочення виробництва.

Практика імплементації САР у Польщі, Німеччині та Франції показує високу адаптивність цього інструменту до специфіки внутрішніх ринків та особливостей сільського господарства кожної держави. Німецька модель фокусується на децентралізації та стимулюванні сталого природокористування. Завдяки поділу території на окремі фінансові зони держава ефективно нівелює диспропорції в оцінці земельних ресурсів та рівні врожайності, а вагома частка екологічних субсидій орієнтує аграріїв на зменшення карбонового сліду й перехід до дружніх для довкілля методів господарювання. Французький підхід спрямований на демографічне оновлення галузі

та модернізацію інфраструктури села, де значна частина фінансової допомоги акумулюється для залучення та підтримки молодих підприємців. Поряд із цим Париж фокусується на цифровізації, мінімізації використання пестицидів і збереженні природних екосистем. Польща продемонструвала високу ефективність трансформації аграрної системи після вступу до ЄС, коли європейські дотації та залучення капіталу з фондів розвитку допомогли здійснити масштабне технічне переоснащення господарств. За даними OECD та GUS, обсяг фінансування галузі АПК підвищився з 1,7 млрд євро до 16,8 млрд євро впродовж першого десятиліття членства. Водночас домінування дрібнотоварних господарств площею до 5 гектарів дозволяє країні утримувати високий рівень зайнятості в сільській місцевості та виконувати важливе соціально-економічне завдання. Загалом досвід цих країн підтверджує, що результативність САР залежить від її точкового налаштування під національні пріоритети та гармонійного поєднання фінансових, соціальних та екологічних важелів впливу.

Найбільшу площу сільськогосподарських угідь має Франція — близько 29 млн га, що становить приблизно 16% усіх сільськогосподарських угідь ЄС. Друге місце посідає Іспанія з 24 млн га, а третє — Німеччина з приблизно 17 млн га. Ці країни також залишаються серед провідних світових експортерів продовольчих товарів, незважаючи на зростання частки на світовому ринку таких держав, як Бразилія, Китай і Канада. Основними отримувачами державної підтримки є великі сільськогосподарські організації та суб'єкти агробізнесу. Зокрема, приблизно 28,2% фінансових надходжень (що перевищують 50 тис. євро) розподіляються між 2,2% найпотужніших холдингів, тоді як 80% сумарного бюджету прямих дотацій зосереджено в руках 25% найбільших суб'єктів агробізнесу. У той же час на підтримку молодих фермерів спрямовується лише близько 2% загального бюджету. Такого обсягу недостатньо для забезпечення їм доступу до додаткової освіти, допомоги у створенні власних господарств чи придбанні земельних ділянок. Варто наголосити, що така диспропорція пояснюється історично сформованим принципом розподілу субсидій у межах САР, відповідно до якого розмір фінансової підтримки безпосередньо залежить від розміру території аграрних земель [38, с. 91-102].

У 2023 році на розвиток сільських районів було витрачено 12,95 млрд євро, а на рямі виплати фермерам – 38,16 млрд євро. Ще 2,67 млрд євро було виділено для

підтримки ринку аграрної продукції. Найвагомішу частину фінансування сільського господарства ЄС у 2023 році отримала Франція (загалом 9,5 млрд євро разом від Європейського фонду сільськогосподарських гарантій та Європейського сільськогосподарського фонду розвитку сільських районів), далі йдуть Іспанія (7,1 мільярда євро), Німеччина (6,4 мільярда євро), Італія (6,1 мільярда євро) та Польща (5,1 мільярда євро) [39].

Загалом з бюджету ЄС (2021-2027) на САП доступно 386,6 мільярда євро. Даний обсяг коштів розподілено між двома фондами (Рис. 1.3.):

- Європейський фонд сільськогосподарських гарантій (EAGF), який надає фермерам пряму фінансову підтримку у розмірі 291,1 мільярда євро, відомий як Рівень 1;
- Європейський сільськогосподарський фонд розвитку сільських районів (EAFRD), який передбачає 95,5 мільярда євро (включаючи 8,1 мільярда євро з інструменту відновлення NextGenerationEU) на соціально-економічні та екологічні заходи, відомий як Другий рівень [40].

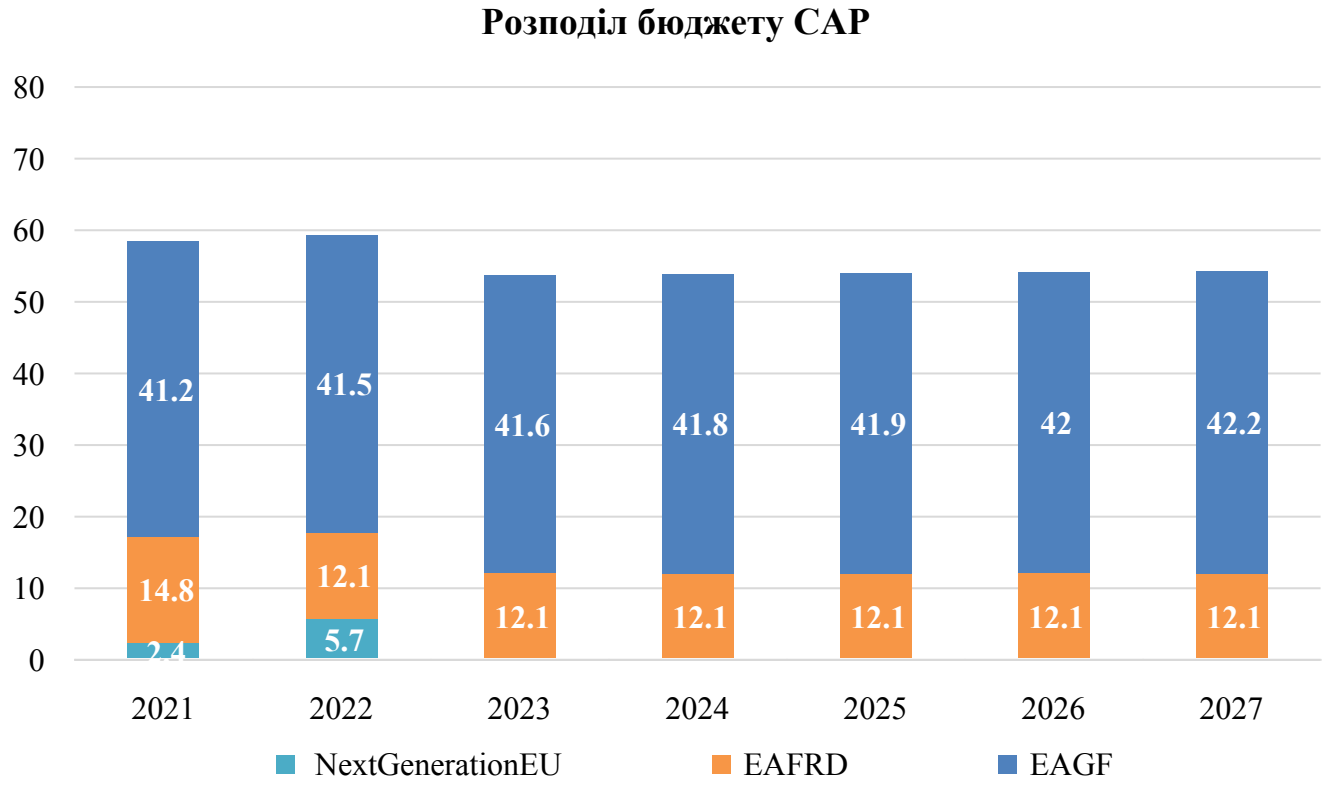

Рис. 1.3. Розподіл бюджету САР, млрд євро.

Джерело: [40].

Підсумовуючи, вплив САР на торгівлю з ЄС полягає у формуванні багаторівневої

системи бар’єрів, де звичні митні тарифи та квоти доповнюються не лише складними санітарними й фітосанітарними вимогами, а й екологічними стандартами «зеленого курсу». Така політика сприяє переходу від кількісних показників виробництва до якісних, водночас зумовлюючи складність доступу до ринку та нерівність між підприємствами різного розміру. Таким чином, САР функціонує як жорсткий фільтр, що вимагає від будь-яких зовнішніх постачальників повного узгодження із внутрішніми стандартами, але водночас забезпечує внутрішню продовольчу стабільність та безпеку.

Гармонізація українського експорту зі стандартами ЄС є необхідною умовою для повного використання потенціалу нашої держави. В умовах подолання суспільних криз та інтеграції у глобальний простір, вектор розвитку України чітко підпорядкований її ключовим стратегічним пріоритетам, і саме тому варто дослідити торговельні відносини з ЄС із середини [41].

Висновки до розділу 1

Отже, аграрний сектор грає ключову роль для економічної стабільності та продовольчої безпеки. На відміну від інших галузей, експорт АПК характеризується високою залежністю від природних чинників, обмеженими термінами зберігання продукції, необхідністю суворого дотримання фітосанітарних норм та жорсткими нетарифними обмеженнями приймаючих країн. Звісно, дані обмеження мають причину в особливостях харчової продукції як такої: ризиків псування та потенційної загрози для здоров’я, але технічні бар'єри та СФС-заходи створені не лише як заходи безпеки, а й як засіб прихованого протекціонізму, який витісняє дрібних виробників та країни з перехідною економікою. В умовах спільної аграрної політики, санітарні та фітосанітарні вимоги доповнюються також екологічними стандартами «зеленого курсу» та державними субсидіями для національних виробників. Така політика вимагає від будь-яких зовнішніх постачальників повного узгодження із внутрішніми стандартами та стимулює перехід від кількісних показників виробництва до якісних.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЕКСПОРТУ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ ПРОДУКЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄС В УМОВАХ ПОГЛИБЛЕННЯ ІНТЕГРАЦІЇ

2.1. Регулювання експорту продукції галузі АПК в межах Угоди про Поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі (ПВЗВТ)

Відповідно до Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» однією з основоположних засад зовнішньої політики України є забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в ЄС. У Постанові Верховної Ради України від 2 липня 1993 року «Про основні напрями зовнішньої політики України» [42] уперше задекларовано прагнення нашої держави до формування та всебічного розвитку взаємозв'язків з Європейським Союзом. Вектор інтеграції нашої держави до європейського простору був підтверджений та розвинутий у Стратегії інтеграції України до ЄС (11 червня 1998 року) [43] та Програмі інтеграції України до ЄС (14 вересня 2000 року) [44]. У цьому документі було зафіксовано довгостроковий стратегічний орієнтир — інтеграція України до європейського простору. 9 вересня 2008 року під час Паризького саміту між Україною та Євросоюзом було досягнуто політичного консенсусу щодо розробки майбутнього базового документа у форматі Угоди про асоціацію, яка базується на принципах політичного партнерства та поглибленої економічної інтеграції [45]. Політичну частину Угоди про асоціацію було підписано 21 березня 2014 року, а економічну – 27 червня 2014 року. 1 вересня 2017 року Угода про асоціацію між Україною та ЄС набула повної чинності. Цей базовий міжнародний акт зафіксував якісну трансформацію взаємодії між Україною та Євросоюзом, ознаменувавши рух від форматів партнерства і взаємодії до глибшої моделі політичного зближення та повноцінної економічної інтеграції [46, с. 25-26]. Важливою складовою Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом є положення про створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ПВЗВТ). Воно передбачає значну лібералізацію торгівлі між сторонами, зокрема скасування або зменшення митних тарифів і квот, а також поступове узгодження законодавства, стандартів і нормативно-регуляторної бази України з вимогами ЄС [47]. У межах ПВЗВТ не застосовуються традиційні квоти, тобто кількісні обмеження

на імпорт товарів. Українські експортери можуть постачати до Європейського Союзу будь-які обсяги продукції за умови, що вона відповідає вимогам безпеки для споживачів і має попит на ринку.

Водночас у межах ПВЗВТ використовується механізм тарифних квот. На відміну від звичайних квот, які встановлюють граничний обсяг торгівлі, тарифна квота передбачає часткове відкриття ринку. Для певної кількості товару встановлюється нульова ставка мита, тоді як на продукцію, що експортується понад визначений обсяг, застосовуються стандартні ставки ввізного мита [48].

Тенденція до лібералізації торгівлі з ЄС має глибоке історичне підґрунтя: ЄС закріпив статус найбільшого торговельного партнера України ще у довоєнний період. Зміни стартували десятиліття тому, коли на тлі затяжних торговельних “воєн”, окупації Кримського півострова та розгортання бойових дій на сході країни вітчизняні підприємства переорієнтувалися на пошук нових ринків збуту поза межами пострадянського простору. 23 квітня 2014 року Європейський Союз розпочав процес тарифної лібералізації для українських товарів, запровадивши режим автономних торговельних преференцій (AHS). Водночас Україна почала поступово скасовувати мита на європейські товари з 1 січня 2016 року. Процес лібералізації передбачав як негайне скасування частини ввізних мит із початку дії ПВЗВТ, так і поступове їх зменшення протягом перехідних періодів. Для Європейського Союзу цей процес завершився у 2023 році, тоді як для України він триватиме до 2026 року. За даними Світової організації торгівлі (СОТ), у 2014 році ЄС увів нульові мита для майже 89% тарифних ліній з України: близько 25% ставок режиму найбільшого сприяння (MFN) і так були нульовими, а ще 64% скасовано в межах автономних преференцій з 23 квітня 2014 року. Станом на 2023 рік безмитними стали близько 95,8% позицій. Водночас приблизно 400 тарифних ліній залишилися поза лібералізацією, охоплюючи продукцію тваринного й рослинного походження, готові харчові продукти та хімічну продукцію. Пікові показники ввізних мит зафіксовані для тютюнових виробів (HS24), продуктів переробки овочів, фруктів, горіхів і рослин (HS20), цукру та цукрових кондитерських виробів (HS17), а також м’яса та їстівних субпродуктів (HS2) [49, с. 42].

Тарифна лібералізація в межах ПВЗВТ сприяла істотному зниженню митних

бар'єрів на ринку ЄС для української продукції (рис. 2.1). У результаті цього українські товари отримали більш вигідні умови доступу до ринку ЄС порівняно з товарами з тих країн, які не мають преференційних торговельних угод із Євросоюзом і для яких застосовуються стандартні митні ставки в режимі найбільшого сприяння (MFN) [49, с. 42].

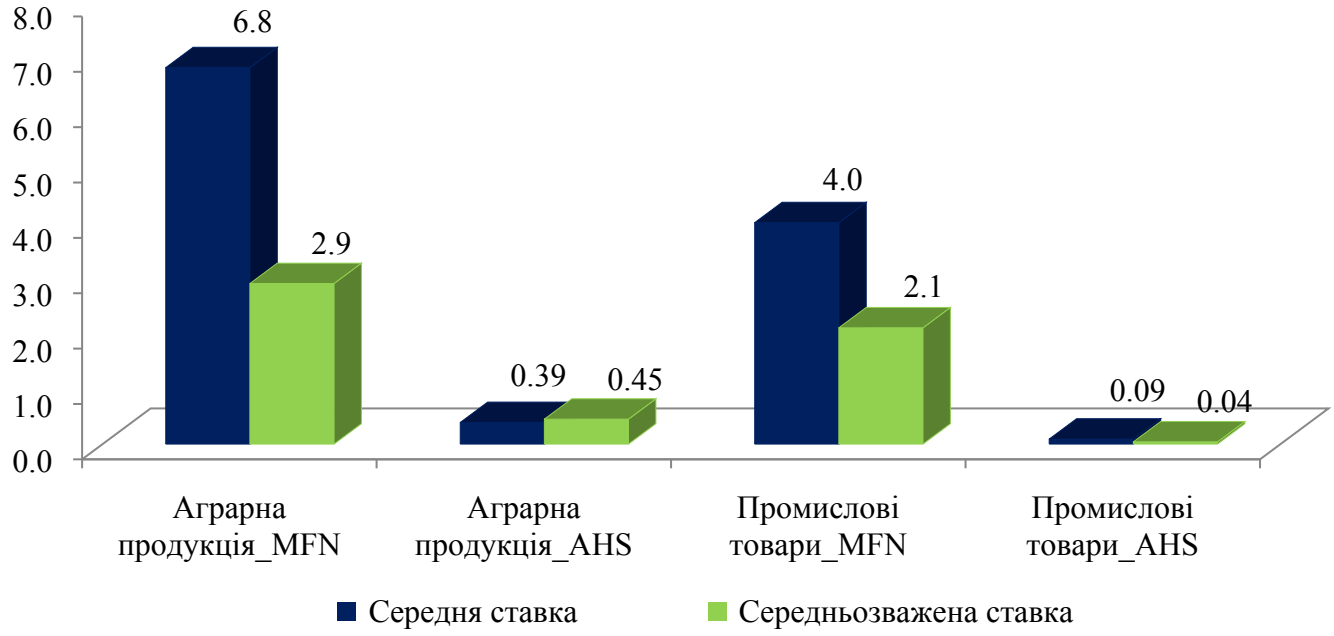

Рис. 2.1. Митні ставки ЄС для товарів з України: преференційні ставки (AHS) та ставки MFN, 2020 рік

Джерело: складено автором за [50].

Аналіз показників рисунку 2.1 демонструє суттєву різницю між середніми та середньозваженими ставками, що прямо вказує на структуру реальної торгівлі. У режимі MFN для аграрної продукції середньозважена ставка (2,9%) є значно нижчою за середню арифметичну (6,8%), що підтверджує концентрацію основних обсягів експорту в товарних групах з меншим податковим навантаженням. Водночас у пільговому режимі AHS середньозважена ставка для аграріїв становить лише 0,45%, що практично збігається з середньою. Це підтверджує значну результативність інструментів митно-тарифного регулювання, оскільки українські виробники отримали можливість експортувати широкий спектр сільськогосподарської продукції без прив'язки до "низькотарифних" ніш. Для промислових товарів ситуація ще більш показова: середньозважена ставка на рівні 0,04% фактично означає повну відсутність митних перепон для українського промислового експорту на ринок ЄС.

Загалом, запровадження ПВЗВТ позитивно вплинуло на розвиток двосторонньої торгівлі товарами між Україною та ЄС і сприяло відновленню зовнішньої торгівлі України після економічної кризи 2014–2015 років. З моменту вступу в дію цієї угоди обсяги торгівлі товарами з ЄС почали поступово зростати, і вже у 2021 році торгівля з країнами ЄС-27 досягла рекордного рівня за весь період співпраці — 55,7 млрд дол. США, що на 32,2% перевищило показник докризового 2013 року [49, с. 5].

У червні 2022 року, на тлі розгортання повномасштабних бойових дій, Євросоюз запровадив автономні торговельні преференції, що отримали назву «торговельний безвіз» [51]. Їх двічі продовжували - 6 червня 2023 року і 6 червня 2024 року [52]. Запроваджені у червні 2022 року як терміновий захід підтримки під час війни, автономні торговельні преференції (AHS) фактично забезпечили для українських товарів у Європейському Союзі режим «без мит» і «без квот». Такий крок значно перевищив початкові зобов’язання, передбачені ПВЗВТ, і надав українським експортерам суттєві торговельні переваги на ринку ЄС [53].

30 червня 2025 року сторони дійшли консенсусу стосовно перегляду параметрів ПВЗВТ на підставі положень статті 29 Угоди про асоціацію. Після цього відбулося надання Радою ЄС 13 жовтня 2025 року відповідних повноважень Європейській комісії для здійснення цієї процедури, а вже 14 жовтня Комісія та українська сторона офіційно затвердили рішення про оновлення торговельного режиму. Актуалізована редакція документа набула чинності 29 жовтня 2025 року. [54].

У рамках перегляду 40 експортних квот до ЄС відбулися наступні зміни: п'ять квот повністю лібералізовано (гриби, ферментована молочна продукція, харчові добавки), для чотирьох квот лібералізовано лише окремі товарні позиції (як-от виноградний сік, фруктоза, жирніші види сухого молока), а чотири квоти було реструктуровано. Для аналізу обрано найбільш репрезентативні групи (Таблиця 2.1)

Таблиця 2.1

Пріоритетні товарні групи у процесі перегляду квот

Товарна позиція	Квота 2021 (базова), тонн	Квота 29.10.2025 (нова), тонн	Зростання (%)	Мито поза квотою (Mfn/Erga Omnes)
Пшениця м’яка та гранули	500 000	1 300 000	+160%	95–148 €/т
Кукурудза та гранули	650 000	1 000 000	+53,8%	94 €/т
М'ясо птиці та напівфабрикати з м'яса птиці	90 000	120 000	+33,3%	187–1024 €/т
Цукор білий	20 070	100 000	+398,3%	419 €/т
Висівки	21 000	85 000	+304,8%	44–89 €/т
Мед натуральний	6 000	35 000	+483,3%	17,3%
Ячмінь та гранули	122 200	450 000	+268,2%	93 €/т
Яйця та альбуміни	6 000	18 000	+200%	80–350 €/т
Томати оброблені	10 000	25 000	+150%	14,4%
Сухе знежирене молоко	5 000	15 400	+208%	1 254 €/т

Джерело: [55; 56].

Важливо зазначити, що в ході переговорів Україна перейшла від використання загальних квот СОТ (де конкурентами були в т.ч. РФ та Білорусь) до автономного режиму, який передбачає нульове мито лише в межах цього індивідуального обсягу. Поза межами цієї індивідуальної квоти застосовується стандартне мито (Erga Omnes)

Erga Omnes (у перекладі з латини — «стосовно всіх») означає стандартне мито, яке ЄС застосовує до імпорту з будь-якої країни світу, що не має з Союзом спеціальних преференційних угод [57, с. 2]. Мита Erga Omnes є специфічними (фіксована сума за тонну) або адвалорними (відсоток від вартості) і встановлені на рівні, що робить українську продукцію неконкурентоспроможною. Наприклад, мито у 419 €/т на цукор або 95 €/т на пшеницю часто перевищує 40–60% ринкової вартості самого товару. Це повністю нівелює прибутковість експорту, фактично блокуючи подальші поставки. До того ж, для таких товарів, як мед або цукор, українські експортери часто вичерпують річну квоту вже за перші 2-3 місяці календарного року.

Оновлена ПВЗВТ передбачає додаткову, взаємовигідну лібералізацію торгівлі,

водночас повною мірою враховуючи чутливість окремих сільськогосподарських секторів Європейського Союзу. Зокрема, угода націлена на утримання рівноваги між створенням чіткої системи правил, необхідної для підтримки важливої торгівлі України з ЄС, і врахуванням інтересів аграрних секторів та інших зацікавлених сторін у країнах ЄС. Це досягається шляхом ретельного визначення різних рівнів доступу до ринку для окремих видів продукції [58]. Для найбільш чутливих товарів, зокрема цукру, м'яса птиці, яєць, пшениці, кукурудзи та меду, подальше розширення доступу до ринку залишатиметься відносно обмеженим порівняно з умовами, передбаченими початковою угодою.

Однак для інших видів продукції (наприклад, молочних продуктів, таких як сухе незбиране молоко та ферментоване молоко, або грибів та виноградного соку) лібералізація буде повною. Істотне збільшення обсягів українських товарів з полегшеним доступом до єдиного ринку залежить від поступового приведення України до виробничих стандартів ЄС, включаючи добробут тварин, застосування агрохімікатів та ветеринарних препаратів. Згідно з умовами угоди, країна-кандидат на вступ до ЄС повинна буде щорічно звітувати про прогрес у цьому відношенні [59].

Узгодження стандартів виробництва стало ще одним важливим напрямом. Нові можливості доступу до ринку пов'язані з поступовим наближенням українських стандартів виробництва до норм ЄС, зокрема щодо добробуту тварин, використання пестицидів і ветеринарних препаратів. Планується, що українська сторона щороку надаватиме звітність про досягнутий прогрес у цій сфері. Такий підхід відповідає логіці процесу євроінтеграції України та імплементації acquis ЄС. Окрім того, угода передбачає наявність ефективних захисних механізмів. Якщо імпорт товарів, що підпадають під додаткову лібералізацію, спричинятиме серйозні економічні ускладнення для будь-якого учасника процесу, тоді може бути застосований спеціальний механізм захисту. У випадку Європейського Союзу оцінка таких труднощів може здійснюватися як на рівні всього ЄС, так і окремих держав-членів. Також сторони домовилися досліджувати можливі заходи, які допоможуть українським експортерам виходити на традиційні ринки третіх країн. Це має створити додаткові комерційні можливості для України та сприяти зміцненню глобальної продовольчої безпеки.

Із загального переліку 40 тарифних квот Європейського Союзу, що включав 4 додаткові позиції, п’ять було повністю скасовано, зокрема щодо грибів, кисломолочної продукції та харчових добавок. Окрім цього, у чотирьох лібералізовані окремі товарні номенклатури, таких як йогурти, кефір, маслянка, виноградний сік, фруктоза та сухе молоко з підвищеним вмістом жиру, а ще чотири квоти зазнали процедури перерозподілу. У підсумку обсяг регулювання скоротився до 34 тарифних квот, серед яких залишаються чинними 3 додаткові квоти. [60].

Попри це, граничні ліміти більшості тарифних квот продемонстрували суттєве зростання порівняно з показниками 2021 року, що передували запровадженню Євросоюзом односторонніх автономних преференцій. Зокрема, обсяги безмитного ввезення меду збільшилися на 483,3 %, цукру — на 398,3 %, ячмінної крупи, борошна та іншого зерна злаків — на 325,6 %, а висівок та інших відходів переробки — на 304,8 %. Крім того, триразове зростання (на 300,0 %) зафіксовано для продуктів переробки солоду та крохмалю, тоді як ліміти на сухе молоко зросли на 208,0 %, а на яйця та альбуміни (враховуючи базову та додаткову квоти) — на 200,0 %. Показники для солоду, пшеничної клейковини, перероблених томатів та цукровмісної продукції підвищилися на 150,0 %, для крохмалю — на 144,0 %, а для вершкового масла та молочних паст — на 133,3 % [60].

Хоча офіційне рішення про збільшення квот було закріплено 14 жовтня 2025 року, самому процесу переговорів передували тривалі дискусії щодо запровадження механізмів захисту внутрішнього ринку ЄС. Основним предметом обговорення стало зобов'язання українських виробників дотримуватися суворих екологічних стандартів.

Це означає, що полегшений доступ до єдиного ринку напряму залежить від поступового приведення України до виробничих стандартів ЄС, включаючи добробут тварин, використання пестицидів та ветеринарні препарати. Відповідно до оновлених умов угоди про асоціацію з ЄС, Україна повинна буде щорічно звітувати про прогрес у цьому відношенні.

Позитивним є те, що ЄС, схоже, готовий просувати лібералізацію руху товарів, послуг і капіталу з Україною ще до надання їй повноцінного членства. Проте для цього необхідне повне впровадження норм та стандартів Євросоюзу.

У переговорах про вступ діє принцип: «специфічні вимоги переважають над

загальними». Тому торгівля сільськогосподарськими товарами в межах ЄС регулюється не загальними правилами внутрішнього ринку та розділом 1 «Вільний рух товарів», а спеціальним розділом 11 «Сільське господарство та розвиток сільських територій», що є частиною кластеру 5 «Ресурси, сільське господарство та згуртованість».

У межах Угоди про асоціацію Україна мала впровадити 19 директив та 37 регламентів ЄС. До моменту офіційного здобуття статусу кандидата на членство в ЄС переважна частина вітчизняного нормативно-правового базису та галузевих директив, які встановлюють якісні параметри й умови реалізації різноманітної сільськогосподарської продукції, вже зазнала повноцінного впровадження (за даними дослідження Центру економічної стратегії — ЦЕС). Водночас законодавче регулювання таких напрямів, як організація аграрних ринків, обіг генетично модифікованої продукції та збереження біорізноманіття, досі лишається недостатньо розвиненим і потребує подальшого удосконалення.

Розбіжність між вітчизняною та європейською моделями регулювання аграрної сфери є найбільш критичною в контексті необхідності повної адаптації сільськогосподарського acquis ЄС для набуття членства. Наразі українські правові засади щодо генної інженерії, рослинництва, застосування добрив і пестицидів, а також імплементація екологічних регламентів демонструють глибоку невідповідність із суворими нормативами ЄС. Але прийняття нових законів або внесення змін саме по собі недостатньо. У ЄС високі стандарти виробництва забезпечуються потужним фінансуванням у межах САР за принципом субсидій в обмін на виконання встановлених вимог. Україна наразі не здатна надати аналогічну підтримку агровиробникам, і цей дисбаланс зберігатиметься навіть за умови залучення фінансової допомоги ЄС для країн-кандидатів [61].

2.2. Аналіз динаміки та товарної структури українського експорту АПК до країн ЄС

Понад 60% усієї валютної виручки України забезпечує агропромисловий комплекс. Адаптація до європейських стандартів є базовою умовою виживання та

подальшого розвитку країни, адже більша частина експорту спрямовується до ЄС.

У 2022 році Європейський Союз утримував статус головного торговельного партнера України, тоді як питома вага вітчизняного експорту на ринки країн СНД та Азії помітно скоротилася на користь європейських країн. Рішення ЄС у червні 2022 року було особливо цінним, оскільки саме тоді Україна втратила доступ до основного експортного маршруту через Чорне море. Це змусило країну швидко переключитися на дорожчі й складніші шляхи суходільного експорту. Розширення доступу до європейського ринку стало критично важливим коли більшість інших ринків була недоступною. Важливо зазначити, що майже половина всього експорту до ЄС припадає на аграрну продукцію. Найсуттєвіше зростання експорту до ЄС також забезпечив агропромисловий комплекс [49].

Напередодні впровадження торговельного безвізу у червні 2022 року, Європейський Союз ініціював План дій "Шляхи солідарності", який був орієнтований на розбудову альтернативних логістичних коридорів для України. За два роки ця ініціатива забезпечила українській економіці дохід у розмірі 50 мільярдів євро.

У 2021 році найбільшими торговими партнерами України були Китай із часткою експорту 11,75% від загального обсягу товарного експорту, Польща — 7,68% та Туреччина — 6,08%. Серед країн ЄС найбільш вражаючим є показник Польщі, де експорт зріс із 743 млн. дол. США до 2710 млн. дол. США за один рік (Таблиця 2.2). Це пояснюється тим, що після блокування морських портів Польща стала головним сухопутним коридором для українського зерна. Іспанія, Німеччина та Італія продемонстрували аналогічний «воєнний» ріст, подвоївши свої показники.

Таблиця 2.2

Основні ринки збуту агропродукції в ЄС (млн дол. США)

	Експорт, млн дол. США					
Країна; рік	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Нідерланди	1 422	1 203	1 196	1 274	1 799	1 696
Польща	850	743	2 710	1 797	1 523	1 561
Іспанія	985	649	1 307	1 765	2 679	1 548
Німеччина	581	509	925	862	1 272	918
Італія	584	452	923	1045	1 312	1 579

Джерело: [62].

У 2022 році на другому місці опинилася Румунія з часткою 8,74%, далі йшли

Туреччина — 6,66%, Угорщина — 5,15% та Німеччина — 5,13%. Частка експорту до Китаю значно зменшилася, досягнувши рівня 5,59%. Серед країн СНД головним напрямком українського експорту залишилася Молдова, на яку припадає 2,09%. Росія також фігурує серед країн СНД із показником 1,08%, однак цей обсяг був сформований лише за перші два місяці 2022 року. Після початку військової агресії експорт до РФ було повністю припинено. [63]. У 2025 експортували з України найбільше до Польщі — на 5 млрд дол. США, Туреччини — на 2,7 млрд дол. США та Німеччини— на 2,4 млрд дол. США [64]. Загалом серед країн ЄС найбільше співпрацюють з Україною: Польща, Італія, Німеччина, Нідерланди, Іспанія, Угорщина, Чехія та Словаччина [65].

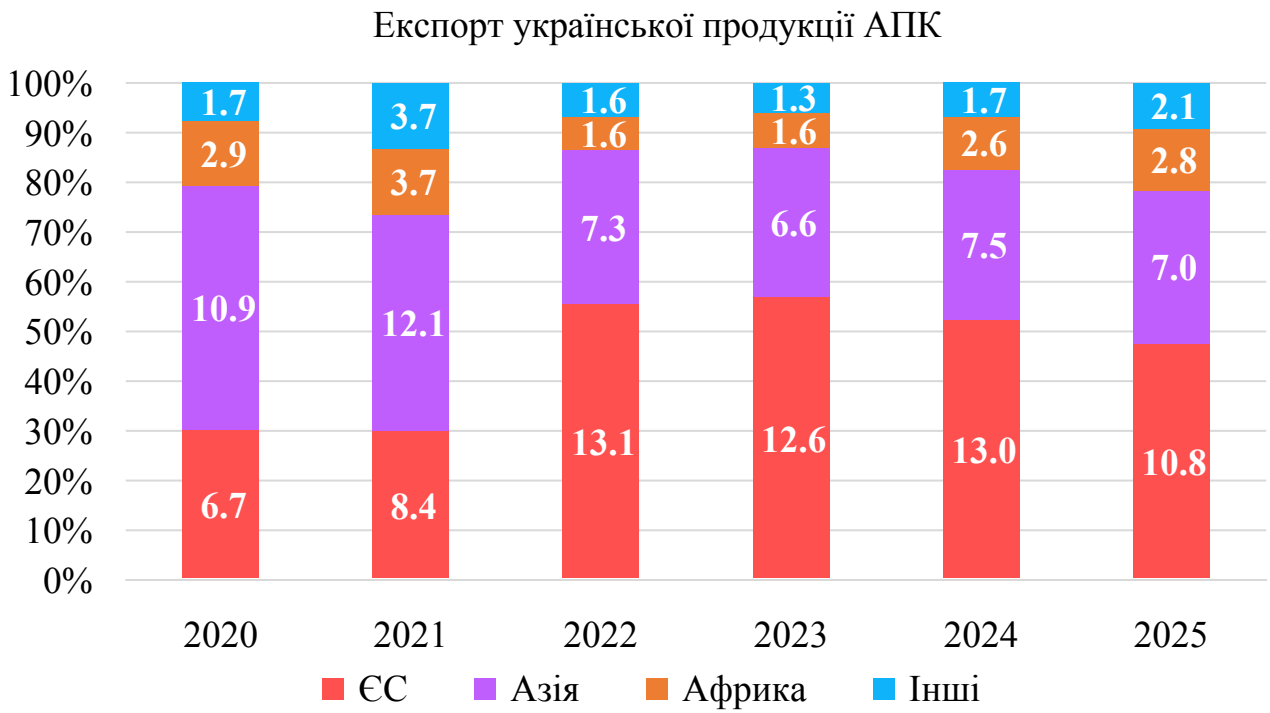

Рис. 2.2. Динаміка географічної структури експорту української продукції у 2020-2025 рр., млрд дол. США

Джерело: складено автором за даними [62].

Результати вражають — ЄС став найбільшим торговельним партнером України (Рис. 2.2.) з обсягом торгівлі АПК 13,1 млрд дол. у 2022 році. До 2025 року спостерігається певне зниження, що може бути пов’язано з відновленням морських шляхів до інших регіонів та введенням певних обмежень з боку сусідніх країн ЄС.

Зернові культури, які раніше підпадали під жорсткі квоти, отримали необмежений доступ на ринок Європейського Союзу. Експорт кукурудзи майже

подвоївся, досягнувши 2,3 млрд дол. США у 2024 році. Ще вражаючіший ріст демонструє експорт пшениці — він збільшився у 22 рази з 2021 до 2024 року і сягнув 1,11 млрд дол. США. Ці показники наочно відображають масштаб змін: у 2022 році Україна експортувала через ЄС приблизно 4,7 млн тон кукурудзи, тоді як попередня квота складала лише 650 тис. тон. Подібний прорив спостерігався у всіх ключових категоріях аграрної продукції, що свідчить про значне розширення українського експорту до ЄС [53].

Сектор птахівництва також показав вражаючі результати. Експорт м'яса птиці до ЄС зріс на 80% і склав 392 млн дол. США у 2024 році, що значно перевищило попередню річну квоту в 57 тис. тон. Суттєве зростання також продемонстрував експорт яєць: від початкової квоти 2,4 тис. тон Україна досягла статусу одного з провідних постачальників яєчної продукції на ринок ЄС. Цукрова промисловість пережила справжній бум: експорт до ЄС підскочив до 204 млн дол. США у 2024 році, а фізичні обсяги досягли майже 300 тис. тон порівняно з попередньою квотою лише 20 тис. тон [53].

Порівняно зі старими квотами потенціал безмитного експорту зростав на 630 млн дол. США щороку. Водночас, у порівнянні з режимом автономних торговельних преференцій (AHS), які діяли для України з 2022 по 2024 рік включно, експорт до ЄС скоротився на 1,14 млрд дол. США щорічно. Найбільші збитки відбулися у постачанні пшениці, ячменю та цукру, тоді як виграшними категоріями залишаються мед, молочна продукція та борошно [66].

Загалом, статистичні показники останніх років виявляють складну динаміку адаптації українського АПК. У 2022–2024 рр. у період дії автономних торговельних заходів українські виробники продемонстрували рекордні обсяги поставок, що значно перевищували довоєнні ліміти (зокрема, експорт цукру сягнув 300 тис. тонн проти квоти у 20 тис. тон). Проте нові параметри ПВЗВТ, встановлені у жовтні 2025 року, знову запровадили певні обмеження: хоча нові квоти зросли у 3–5 разів порівняно з 2021 роком, вони є меншими за пікові показники 2024 року. Це ставить перед українськими аграріями нове завдання — підвищення якості та відповідності стандартам ЄС для збереження конкурентоспроможності в межах встановлених лімітів [56].

Експорт аграрної продукції з України у 2025 році склав 22,53 мільярда доларів, що на 8,8%, або на 2,15 мільярда доларів менше за результат попереднього року. Головним трендом минулого року стало скорочення обсягів агроекспорту України до Європейського Союзу. Раніше частка ЄС у структурі українського агроекспорту стабільно перевищувала 50%, але минулого року спостерігалося її зменшення [66].

На рис. 2.4. продемонстровано динаміку обсягів українського експорту АПК до інших країн за різними товарними категоріями.

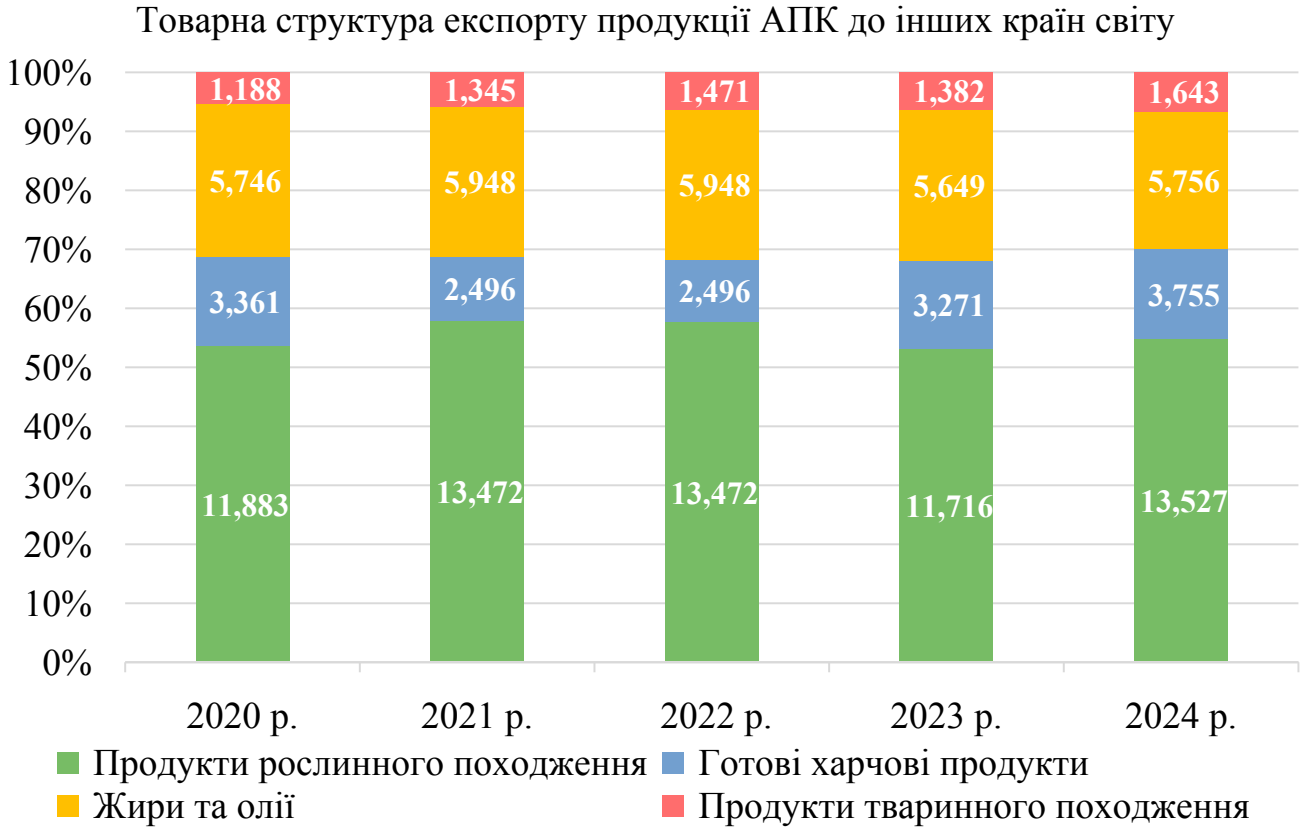

Рис. 2.5. Динаміка товарної структури українського експорту АПК до інших країн світу у 2020- 2025 рр., млн дол. США

Джерело: складено автором за даними [68].

Товарна структура експорту продукції АПК до інших країн світу показує перевагу сировини, де продукти рослинного походження впродовж 2020–2024 років складали понад половину всіх поставок, досягнувши піку у 57,6% в 2022 році. У 2025 році частка рослинництва знизилася до 46,4%, але це супроводжувалося помітним зростанням сегмента жирів та олій до 28,1% та готових харчових продуктів до 16,9%, що свідчить про поступову диверсифікацію ринків. При цьому частка продукції тваринного походження на цих напрямках залишається найменшою, хоча також

показала поступове зростання з 5,3% на початку періоду до 8,6% у 2025 році.

Рис. 2.4. Динаміка товарної структури українського експорту АПК до ЄС у 2020-2025 рр., млн дол. США

Джерело: складено автором за даними [68].

Аналіз товарної структури експорту до ЄС за 2020–2025 рр. (Рис. 2.4) ще помітніше демонструє якісну трансформацію вітчизняного агросектору. Ключовою тенденцією 2025 року стало зростання частки готових харчових продуктів до 22,6%, що є найвищим показником за останні шість років. Водночас спостерігається поступове скорочення частки сировинних товарів (рослинного походження) з пікових 61,8% у 2022 році до 45% у 2025 році. Це свідчить про те, що оновлення тарифних графіків та розширення квот у жовтні 2025 року стимулювали розвиток переробної галузі та зміцнили позиції товарів із вищою доданою вартістю.

Зіставлення товарної структури експорту агропродукції до ЄС та інших країн світу підкріплює висновки про якісну перевагу європейського вектора. Якщо у торгівлі з рештою світу частка готових харчових продуктів зазвичай не перевищує 14-15%, то в ЄС ми бачимо справжній прорив — до 22,6% у 2025 році. Частка

продуктів тваринного походження зростає в обох напрямках, але в ЄС цей сегмент виглядає солідніше: 2023 році був різкий сплеск до 15,6% експорту в ЄС, тоді як на інших ринках цей показник лишався на рівні 6,3%.

Отримані результати підтверджують, що торговельна лібералізація з ЄС виконує роль каталізатора для модернізації українського АПК, дозволяючи диверсифікувати експорт за рахунок готової харчової продукції та товарів тваринного походження (рис. 2.5). Окрім того, наявні квоти також стимулюють ріст «готової продукції». Оскільки на сировину (пшеницю, кукурудзу) діють жорсткі кількісні обмеження, український бізнес намагається експортувати продукти переробки, на які квот або немає, або вони значно ширші.

2.3. Конкурентоспроможність українських виробників товарів галузі АПК європейському ринку

Вітчизняні агровиробники, які забезпечили повну відповідність виробничих процесів гармонізованому національному законодавству, демонструють високу готовність до інтеграції в європейське середовище. Належне впровадження жорстких стандартів безпеки й якості, дієві системи простежуваності продукції, а також дотримання принципів легального і раціонального природокористування, зокрема у сфері рибного господарства, виступають ключовим фактором формування високої конкурентоспроможності та надійності українських суб'єктів господарювання на майбутньому спільному ринку ЄС. [69].

Проте принциповою новацією CAP на 2023–2027 роки стала соціальна обумовленість. Це механізм, що вимагає від виробників забезпечення прозорих умов праці через офіційні договори, суворого дотримання норм охорони праці та гарантування безпечного робочого середовища. Для українського агросектору це означає необхідність повної легалізації зайнятості та відмови від неофіційної сезонної праці, оскільки будь-яке порушення прав робітників призводитиме до автоматичного скорочення або скасування прямих виплат.

Для Європи фермери — це насамперед соціальний проєкт: їх прагнуть зберегти як клас, захистити та підтримати фінансово. В Україні ж сільське

господарство з моменту здобуття незалежності було висококонкурентним і водночас ризикованим сектором, де підприємці навчилися заробляти самостійно. На відміну від цього, у ЄС аграрний сектор значною мірою залежить від державних субсидій, які поглинають значні кошти з бюджетів. Сільське господарство залишатиметься ключовою галуззю для української економіки, що водночас створює певні виклики конкуренції, адже Україна є великою країною з найродючішими чорноземами у світі [70]. За площею чорноземів Україна посідає четверте місце у світі після Росії, США та Китаю — 28 млн га, що становить близько 46% загальної площі країни [71]. Нині українські виробники лідують у виробництві меду, зернових, олійних культур, горіхів, ягід та іншої агропродукції. Це робить їх серйозними конкурентами для виробників із Європейського Союзу і суттєво впливає на ринок [69]. Більш того, за підсумками 2025 року агропродовольча продукція становила 56% загального експорту України, впевнено зберігши лідерство у товарній структурі [72].

Вітчизняні господарства можуть стати важливими партнерами для європейських виробників там, де ЄС здійснює імпорт сільськогосподарської сировини з-за меж митної зони ЄС. Наприклад, білкову сировину, яку Європа сьогодні імпортує з Америки, було б доцільно замінити імпортом сої з України. Попри те, що наразі Україна не займає лідерських позицій у виробництві сої, її ґрунтово-кліматичні умови є більш сприятливими для цього, тож Європа цілком може замінити імпорт з-за меж ЄС на продукцію українських фермерів. Це створює певну можливість знизити рівень ринкового суперництва з боку вітчизняних експортерів зернових на європейському просторі — приклад корисної синергії.

Нівелювання цих перешкод вимагає комплексних рішень, що охоплюють реформування державної аграрної політики, залучення капіталу в оновлення виробничого потенціалу, суворого нагляду за стандартами відповідності та стратегічного субсидування дрібного й середнього агробізнесу. У такому контексті повноцінне входження до ринку ЄС виступає не лише вагомим економічним стимулом, а й ключовим рушієм для якісної трансформації всього вітчизняного агросектору [73].

Важливою передумовою для максимального розкриття експортних можливостей України є гармонізація українського експорту зі стандартами

Європейського Союзу. У процесі подолання кризових явищ у суспільстві та поступової інтеграції у світову економіку, країна орієнтується на свої ключові національні інтереси. Саме тому доцільно детальніше проаналізувати торговельні відносини України з ЄС зсередини, щоб краще зрозуміти їхні особливості, механізми функціонування та перспективи розвитку.

Ключовими є екологічні вимоги, адже підтримка фермерів з бюджету САР неможлива без їх дотримання. Сюди входить збереження біорізноманіття, раціонального використання водних ресурсів та мінімізації використання хімічних пестицидів і добрив. Тепер отримання повної фінансової підтримки в межах САР базується на системі еко-схем — добровільних, але фінансово стимульованих зобов'язань фермерів щодо клімату та довкілля. Виробництво повинно базуватися на сталому управлінні ресурсами, що включає три критичні напрями:

1. Збереження ґрунтів та кліматична стійкість. Фермери мають впроваджувати практики, що запобігають ерозії та сприяють депонуванню вуглецю в ґрунті (наприклад, сівозміна, використання покривних культур та мінімальний обробіток No-till). Це важливо для виконання цілі ЄС щодо зниження викидів парникових газів в агросекторі.
2. Раціональне використання хімічних засобів. САР вимагає суворого скорочення використання хімічних пестицидів (на 50% до 2030 року) та протимікробних препаратів. Українським виробникам необхідно перейти на інтегрований захист рослин, де пріоритет надається біологічним методам.
3. Охорона водних ресурсів та біорізноманіття. Стале управління передбачає створення буферних зон уздовж водотоків для запобігання вимиванню добрив (нітратів) у підземні води та збереження ландшафтних елементів (живоплотів, луків), що підтримують популяції запилювачів.

Таким чином, екологічна складова трансформується з додаткових витрат у необхідну умову доступу до ринку та субсидій, де кожен гектар оброблюваної землі має відповідати принципу «не нашкодь довкіллю».

Проте впровадження норм "Європейського зеленого курсу" (Green Deal) ставить перед українськими аграріями нові виклики щодо екологізації виробництва та зниження викидів, що потребує значних інвестицій у модернізацію технологічних

процесів. Проблема полягає не стільки в законах, скільки в технологіях. Наприклад, ЄС вимагає, щоб покупець міг дізнатися, на якому саме полі виросла пшениця для його булочки. Україні потрібно завершити цифровізацію державних реєстрів тварин та рослин, щоб ця інформація була доступна в один клік. В межах стратегії "Farm to Fork", ЄС планує до 2030 року скоротити використання пестицидів на 50%. Українським фермерам доведеться відмовлятися від дешевих засобів захисту рослин і переходити на дорожчі біологічні препарати.

Найскладніше — це дотримання екологічних стандартів. Європа будує економіку, де кожен кіловат енергії та кожна тонна викидів CO_2 отримують свою ціну. У цьому контексті Європейський зелений курс (EU Green Deal) став одним із наймасштабніших економічних проєктів сучасності. Ця ініціатива спрямована на досягнення кліматичної нейтральності континенту до 2050 року. Однак суть цього проєкту виходить за межі екології. EU Green Deal трансформує традиційну парадигму економічного зростання, де ринкова вартість товарів і послуг більше не обмежується фінансовими показниками, а безпосередньо залежить від рівня екологічної та соціальної відповідальності бізнесу.

Трансформації, зумовлені Green Deal, уже набули масштабу глобального тренду, оскільки європейські інвестори системно висувають вимоги щодо дотримання принципів ESG-відповідальності у партнерських відносинах. Водночас міжнародні фінансові інституції, донорські організації та державні програми підтримки орієнтуються на фінансування лише тих уб'єктів господарювання, які здатні підтвердити свою екологічну відповідальність.

Вітчизняні підприємства, насамперед орієнтовані на зовнішні ринки, вже відчувають ці обмеження. Доступ до європейського простору стає дедалі обмеженішим для бізнесів, які споживають надмірну кількість енергії або не контролюють карбоновий слід. Водночас навіть компанії, що не експортують до ЄС, зазнають вплив нового фіскального регулювання, жорстких вимог до енергоефективності та зміни правил фінансування.

Поетапне впровадження в ЄС з 2025 року стандартів звітності CSRD (Corporate Sustainability Reporting Directive) зобов'язує великі компанії розкривати свій вплив на довкілля та суспільство. Відтак оцінка бізнесу фінансовими

інституціями ЄС остаточно зміщується в бік екологічних показників, роблячи «зелений профіль» базовою умовою доступу до капіталу.

Перехід виробників ЄС на платну систему вуглецевих квот супроводжується впровадженням механізму CBAM для зовнішніх постачальників, що визначає ціну кожної тонни CO2 в імпорті. CBAM (Carbon Border Adjustment Mechanism) - механізм прикордонного вуглецевого коригування, який із 2026 року впроваджує остаточне оподаткування імпорту вуглецевомісткої продукції, суттєво здорожуючи ввезення до ЄС добрив, цементу чи металів, вироблених із високим рівнем викидів. Паралельно на європейському ринку закріплюється обов'язкова прозора звітність щодо сталого ланцюга постачань та сертифікація «зелених» товарів, без яких зовнішні постачальники остаточно втрачають конкурентоспроможність [74].

Додаткові виклики спричиняють транспортні шляхи. Логістика АПК до ЄС трансформувалася через війну, переорієнтувавшись на залізничні та автомобільні шляхи, які є значно дорожчими. Основні напрямки включають західні прикордонні переходи (Румунія, Угорщина, Словаччина, Польща) та порти Дунаю. З цього ж впливають блокування кордонів, бюрократія, обмежена пропускна здатність інфраструктури та ризик псування продукції.

Окрім нестачі транспортних шляхів, немає необхідної кількості техніки у виробництві, що також призводить до надмірного навантаження на неї. Так, якщо в Україні на один трактор припадає 125 га ріллі, то в Німеччині – 6 га, у Польщі – 9,4, Франції – 13, США – 29 га. Причому протягом останніх двох десятиліть рівень експлуатаційного навантаження на одиницю техніки у згаданих державах залишався незмінним через вчасне оновлення наявного парку машин і обладнання [75, с. 49].

У багатьох підприємствах зношеність будівель і споруд перевищує 60%, а машин і обладнання — близько 70%. Зростання вартості основних засобів переважно зумовлене їх індексацією, а не розширенням потужностей. Понад половину тракторів, комбайнів та вантажівок зношені понад амортизаційний термін, через що витрати на їх ремонт сягають близько 70% вартості нової техніки. До 40% машин простоюють через технічні проблеми. В цілому рівень забезпечення аграрних підприємств матеріально-технічними засобами залишається критично низьким і не перевищує половини від їхньої нормативної технологічної потреби [76, с. 93].

До того ж, комплексна автоматизація та точне землеробство знижують собівартість на 10–25%, підвищуючи конкурентоспроможність продукції, а перехід на ресурсозберігаючий обробіток ґрунту забезпечує додаткову оптимізацію витрат. Водночас упровадження інноваційної smart-техніки постає потужним рушієм зростання, оскільки автоматизовані системи дозволяють подвоїти продуктивність праці порівняно зі стандартними агротехнічними методами. [77, с. 10].

Узагальнюючи викладене, представимо SWOT-аналіз аграрного сектору України в умовах євроінтеграції у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

SWOT-аналіз: Аграрний сектор України у разі вступу до ЄС

СИЛЬНІ СТОРОНИ (STRENGTHS)	СЛАБКІ СТОРОНИ (WEAKNESSES)
Висока якість ґрунтів (чорноземи)	Недостатній рівень технологічної модернізації
Велика частка аграрного експорту	Низька ефективність дрібних фермерських господарств
Досвід роботи на міжнародних ринках	Незавершена земельна реформа
Потенціал для органічного виробництва	Слабка інфраструктура для логістики й зберігання продукції
МОЖЛИВОСТІ (OPPORTUNITIES)	ЗАГРОЗИ (THREATS)
Доступ до спільного ринку ЄС (500+ млн споживачів)	Жорстка конкуренція з боку фермерів ЄС
Європейські інвестиції та доступ до програм розвитку (наприклад, CAP)	Необхідність адаптації до суворих стандартів ЄС щодо якості та безпеки
Розширення експортних квот	Ризик втрати частини внутрішнього ринку через імпорт дешевшої продукції з ЄС
Трансфер інновацій та технологій з ЄС	Бюрократичні бар’єри, сертифікація, тривалий перехідний період

Джерело: складено за даними [73].

Стратегічне використання ключових компетенцій для втілення можливостей має базуватися на високій якості українських чорноземів для задоволення потреб спільного ринку ЄС. Масштабування поставок на міжнародні ринки дозволить вітчизняним виробникам максимально швидко адаптуватися до програм Спільної аграрної політики (CAP), що, у комбінації з новим обладнанням, забезпечить перехід від експорту сировини до виробництва продукції з високою доданою вартістю. Окрім того, наявний потенціал органічного виробництва може стати "нішою", яка дозволить уникнути прямої жорсткої конкуренції з боку великих фермерів.

Водночас системне використання європейських інвестицій має бути спрямоване на прискорення технологічної модернізації та розбудову логістичної інфраструктури, що знизить втрати продукції та підвищить її якість до європейського рівня

Головна вимога ЄС — це впровадження системи HACCP (Hazard Analysis and Critical Control Points). HACCP розшифровується як «Аналіз ризиків та критичні контрольні точки». Кожне з цих слів має своє власне значення.

- H означає Hazard: Ризик, який може містити продукт і який згодом може нести небезпеку для здоров'я споживача. Прикладами є бактерії, цвіль, віруси, паразити, хімічні речовини та матеріальні небезпеки, такі як осколки скла, металева стружка тощо.
- A означає Analysis: аналіз потенційно існуючих небезпек. Оцінка ризику має бути проведена щодо ймовірності небезпеки та тяжкості наслідків для здоров'я населення.
- CCP розшифровується як Критичні контрольні точки: точки в процесі, які необхідно контролювати, щоб уникнути небезпеки або зменшити її до прийнятного рівня [78].

Україна вже законодавчо закріпила обов’язковість HACCP для всіх харчових підприємств. Це значить, що безпека контролюється на кожному етапі — «від лану до столу» (from farm to fork). Станом на 2025–2026 роки переважна частина великих та середніх суб'єктів експортної діяльності України вже повністю сертифіковані за стандартами HACCP та ISO. Більш того, Україна фактично адаптувавала вже понад 80% регламентів ЄС у сфері санітарії та фітосанітарії (SPS). А з 2 березня 2026 року Україна перейде на європейські стандарти ветеринарної медицини. Про це свідчать дані законопроєкту №12285-д «Про внесення змін до деяких законів України щодо приведення регулювання у сфері ветеринарної медицини та у сфері благополуччя тварин у відповідність до актів права Європейського Союзу» [79].

Проте наявність внутрішньої системи контролю є лише базовою передумовою, тоді як реальний доступ до ринку ЄС забезпечується через комплексну оцінку відповідності продукції сертифікаційним вимогам. Цей процес передбачає проведення лабораторних досліджень у акредитованих центрах, які підтверджують відповідність товарів суворим європейським регламентам щодо максимально допустимих рівнів (MRLs) залишків пестицидів, антибіотиків та інших

забруднювачів.

Окрім обов’язкового державного контролю, українські виробники проходять добровільну сертифікацію за стандартами, що мають «кредит довіри» в ЄС, такими як GlobalG.A.P. (для первинної продукції рослинництва) або FSSC 22000 / BRC / IFS (для харчової переробки). Така оцінка відповідності доводить європейським ритейлерам та контролюючим органам, що українська продукція не лише якісна за складом, а й виготовлена у безпечному середовищі за прозорими процедурами. Таким чином, подолати митний та санітарний бар'єр Євросоюзу без сертифікації не зможе навіть ідеальна з точки зору законодавства продукція.

Ефективним інструментом подолання зазначених деструктивних чинників та системних викликів виступає масштабна цифровізація операційних процесів підприємства у аграрному секторі. Наприклад, дрони можуть здійснювати моніторинг полів, вносити добрива та засоби захисту рослин, а також картографувати земельні ділянки. Застосування автопілотів у сільськогосподарській техніці підвищує точність обробки полів, економить пальне та допомагає вирішувати проблему нестачі кадрів. Датчики IoT для вимірювання вологості ґрунту, температури та рівня поживних речовин значно економлять ресурси, що зменшує собівартість продукції та робить її більш конкурентоспроможною. Завдяки технологіям штучного інтелекту (AI), які обробляють великі масиви даних — поточний стан посівів, погодні умови, результати попередніх обробок тощо — можна точно прогнозувати врожайність і загрози для різних культур, а також мінімізувати внесення нітратів і добрив, покращуючи якість та смакові властивості врожаю. Технологія блокчейн забезпечує прозорість, ефективність і безпеку у ланцюгу поставок, дозволяючи відстежувати рух продукції від ферми до споживача, гарантувати автентичність продуктів та оптимізувати логістику. У ЄС такі технології не лише впроваджені, а й інтегровані у стратегічні напрями — «Спільну аграрну політику» (CAP) та цифрову стратегію «Digital Europe». Діджиталізація розглядається як ключовий інструмент для досягнення цілей «Зеленого курсу» (Green Deal).

Переваг цифровізації агросектору справді багато, і під час війни їхня актуальність ще більше зростає. Проте є й зворотний бік. Попри прогресивність цих технологій, вони досить дорогі. До того ж українське законодавство ще не забезпечує

належного правового регулювання діджиталізації сільського господарства. Наприклад, досі немає спеціального закону про БПЛА, а їхнє використання регулюється застарілими нормами Повітряного кодексу. Існують також обмеження щодо збору даних і питання кібербезпеки, штрафи за несанкціоновані польоти дронів та порушення стандартів GDPR, що важливо для експорту продукції в ЄС. Додаткові технічні труднощі виникають через слабке інтернет-покриття в сільській місцевості та брак фахівців із технічної підтримки. Крім того, застосування роботизованої техніки обмежується через дію воєнного стану [80].

Отже, повна відповідність вимогам ЄС не є кінцевою метою, а радше процесом. Стандарти якості постійно оновлюються та підвищуються із часом, тому модернізація виробництва має бути безперервною.

Висновки до розділу 2

Узагальнюючи, визначальним етапом розвитку галузі стало підписання Угоди про асоціацію з ЄС, що відкрило шлях до лібералізації торгівлі та поступового скасування митних тарифів у рамках ПВЗВТ. Відповідно, динаміка торгівлі зазнала суттєвих змін. ЄС став найбільшим торговельним партнером України з обсягом торгівлі АПК 13,1 млрд дол. у 2022 році. У період дії автономних торговельних заходів у 2022–2024 рр. українські виробники продемонстрували рекордні обсяги поставок, що значно перевищували довоєнні ліміти. Проте встановлені у жовтні 2025 року нові параметри ПВЗВТ знову запровадили певні обмеження: хоча нові квоти зросли у 3–5 разів порівняно з 2021 роком, вони є меншими за пікові показники 2024 року. Це ставить перед українськими аграріями нове завдання — підвищення якості та відповідності стандартам ЄС для збереження конкурентоспроможності в межах встановлених лімітів. Окрім того, наявні квоти також стимулюють ріст «готової продукції». Оскільки на сировину (пшеницю, кукурудзу) діють жорсткі кількісні обмеження, український бізнес намагається експортувати продукти переробки, на які квот або немає, або вони значно ширші. Логічним вирішенням цих проблем є заміна техніки яка відпрацювала свій амортизаційний термін та впровадження цифрових технологій.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЕКПОРТУ ТОВАРІВ ГАЛУЗІ

АПК УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ НАБЛИЖЕННЯ ДО ВИМОГ САР

3.1. Адаптація українського законодавства та стандартів АПК до вимог Спільної сільськогосподарської політики ЄС

Процес інтеграції України до ЄС створює низку інституційних та економічних викликів для обох сторін, серед яких ключовим постає питання масштабної трансформації САР. Вітчизняний агропромисловий комплекс характеризується значною площею сільськогосподарських угідь, унікальною великотоварною структурою виробництва та потужним експортним потенціалом, що робить інтеграцію в поточну модель САР практично неможливою. Ситуація ускладнюється тим, що окремі країни-члени ЄС активно коригують власні національні цілі, намагаючись захистити внутрішні ринки та переформатувати загальноєвропейський вектор підтримки. За таких умов успішне зближення потребує розробки та детального моделювання різних сценаріїв реформування інструментів САР.

Стратегічне планування виступає фундаментом успішної євроінтеграції агросектору. Україна вже сформувала первинний нормативний базис, затвердивши профільні національні стратегії відповідно до стандартів ЄС, проте помірна динаміка їхньої практичної імплементації наразі стримує загальний прогрес. Оскільки розвиток сільських регіонів є домінантним вектором САР із фокусом на конкурентоспроможність, збалансоване природокористування та соціальну інклюзію, синхронізація українських програм із пріоритетами Брюсселя є критично важливою. Така адаптація дозволить суттєво посилити вітчизняні переговорні позиції та гарантуватиме ефективне і безбар'єрне входження інтегрованого національного виробництва до єдиного європейського ринку.

Синхронізація механізмів державного регулювання вітчизняного агрокомплексу із нормативами Європейського Союзу є комплексною інституційною трансформацією, що передбачає системне реформування ключових інструментів аграрної політики. Базовими орієнтирами цієї адаптації виступають фундаментальні принципи САР, спрямовані на стимулювання сталого розвитку сільських територій, обов'язкову інтеграцію екологічних стандартів у виробничі процеси, посилення

прозорості розподілу бюджетних ресурсів та модернізацію управлінських інституцій.

Таблиця 3.1.

Узагальнення основних заходів із адаптації законодавства України до вимог ЄС

Напрям адаптації	Ключовий інструмент	Функціональне призначення
Інституційна реформа	Створення незалежної Виплатної агенції (законопроєкт №13202-1)	Розподіл коштів фондів EAGF та EAFRD, розділення функцій управління та аудиту, мінімізація корупційних ризиків.
Цифровізація та контроль	Впровадження системи ІСАК/ (IACS	Електронне подання заявок на субсидії, перехресна перевірка даних про землю та худобу, нівелювання бюрократії.
Моніторинг та сталий розвиток	Запровадження Системи сільськогосподарських даних (FSDN)	Збір екологічних та соціальних показників виробництва, підтвердження екологічної нейтральності продукції для ринку ЄС.
Інноваційна інтеграція	Приєднання до мережі САП ЄС та EIP-AGRI	Обмін передовим досвідом, підтримка інтерактивних інновацій, спільна розробка технологій із науковими установами ЄС.
Санітарні та фітосанітарні заходи	Закон «Про ветеринарну медицину та благополуччя тварин»	Гармонізація стандартів утримання тварин та ветеринарного контролю для зняття технічних бар'єрів.
Безпека харчових ланцюгів	Закон «Про матеріали, що контактують з харчовими продуктами»,	Контроль безпечності пакування та тари на всіх етапах виробництва «від лану до столу».
Захист автентичності	Нова законодавча база у сфері виноградарства та географічних зазначень	Створення умов для реєстрації брендів із захищеним найменуванням за походженням (PDO).

Джерело: складено за [81; 82].

Реалізація цих напрямів забезпечує системну гармонізацію українського аграрного законодавства й регуляторних практик із європейськими стандартами, одночасно підвищуючи конкурентоспроможність вітчизняного сільгоспвиробництва. Успішність цих трансформацій безпосередньо залежить від належного нормативно-правового забезпечення, фінансової підтримки та активної участі ключових стейкхолдерів — фермерів, наукової спільноти, громадського сектору й бізнесу — у процесах формування та впровадження державної аграрної політики [83].

Функціонування Мережі САП ЄС як інтегрованої платформи для трансферу знань забезпечує ефективний обмін даними, методиками та кращими практиками між суб'єктами аграрної політики й розвитку сільських територій. Ця інфраструктура виступає каталізатором розробки та реалізації стратегічних планів САП, стимулює дифузію інновацій через інструменти ініціативи EIP-AGRI, а також формує базу для

моніторингу й оцінки результативності впроваджуваних заходів. Об'єднуючи ключових стейкхолдерів сталого розвитку, мережа інтегрує в єдиний координаційний простір національні профільні мережі, сільгоспвиробників, аудиторські структури, органи управління, платіжні агенції, місцеві групи дій (МГД), європейські інституції, а також профільні консультаційні та інноваційні служби.

Європейське інноваційне партнерство для підвищення продуктивності та сталого розвитку сільського господарства (EIP-AGRI) спрямоване на стимулювання інновацій та покращення обміну знаннями у сільському господарстві, лісовому господарстві та сільських районах. Принцип роботи EIP-AGRI базується на моделі «інтерактивних інновацій», яка об’єднує партнерів проєктів для перетворення практичних проблем та креативних ідей на конкретні інноваційні рішення. Спільна розробка таких рішень стимулює співпрацю, активний обмін знаннями та ефективне поширення й використання отриманих результатів.

Інтерактивний інноваційний підхід застосовується як у проєктах операційних груп EIP-AGRI, що підтримуються в рамках САП, так і в багатосторонніх транснаціональних проєктах ЄС, таких як програма «Горизонт». Європейський Союз надає фінансову підтримку інноваційним ідеям, допомагаючи фермерам, лісівникам, місцевим радам та сільським підприємствам розвивати проєкти та впроваджувати нові технології.

Фінансування від ЄС дозволяє виявляти, розробляти та масштабувати проривні технології — від ідеї до реалізації. Важливу роль у цьому відіграє Європейський інститут інновацій та технологій (EIT), який об’єднує підприємства, освітні та дослідницькі установи для підтримки інновацій через спільноти знань у стратегічних сферах, таких як сільське господарство, продовольство та цифрові технології. EIT Food підтримує інноваційні проєкти, що прискорюють перехід до сталого сільського господарства та продовольчих систем, EIT Digital інвестує у стратегічні сфери для швидкого впровадження науково обґрунтованих цифрових технологій і ринкових рішень, а EIT Climate KIC є провідним європейським центром кліматичних інновацій, який працює над боротьбою зі зміною клімату та створенням кліматично розумних суспільств [81].

Ключовим кроком на шляху до повної інтеграції в САР стало ухвалення

законопроєкту №13202-1, що передбачає створення незалежної Виплатної агенції. В архітектурі ЄС така інституція є критично важливою, оскільки вона виступає єдиним акредитованим органом, відповідальним за розподіл коштів Європейського сільськогосподарського фонду гарантування (EAGF) та Європейського сільськогосподарського фонду сільського розвитку (EAFRD).

Створення Виплатної агенції в Україні дозволить забезпечити принцип розділення функцій між тими, хто ухвалює рішення (Мінагрополітики), і тими, хто безпосередньо здійснює виплати та аудит. Це зменшує корупційні ризики та дає гарантію європейським партнерам, що фінансова допомога в межах Ukraine Facility використовується прозоро та за цільовим призначенням. Функціонування агенції базуватиметься на жорстких процедурах моніторингу, що є обов'язковою передумовою для отримання Україною статусу повноправного учасника програм підтримки ЄС.

Важливим компонентом реформи є запровадження Інтегрованої системи адміністрування та контролю (ІСАК/IACS). Це складна ІТ-платформа, яка об'єднує дані про земельні ділянки, кількість худоби та історію отримання субсидій кожним фермером. Завдяки ІСАК процес подання заявок на допомогу стає повністю електронним, що нівелює бюрократичний бар'єр та прискорює отримання коштів. Більше того, система дозволяє здійснювати перехресну перевірку даних, унеможливлюючи подвійне отримання дотацій на одну й ту саму площу.

Паралельно із ІСАК впроваджується Система сільськогосподарських даних (ССД/FSDN). На відміну від звичайної статистики, ССД фокусується на показниках сталого розвитку. Вона збирає не лише економічні цифри (доходи, витрати), а й екологічні параметри (обсяги внесених добрив, споживання води) та соціальні показники. Для експортера це означає можливість на основі офіційних державних даних підтвердити екологічну нейтральність своєї продукції, що є критичним для ринку ЄС у світлі «Зеленого курсу».

Ухвалений закон також запроваджує нові стандарти планування аграрної політики. Тепер стратегічні цілі мають розроблятися не лише на рівні Києва, а й узгоджуватися з регіональними стратегіями розвитку. Це повністю відповідає принципам САР, де кожна країна-член розробляє свій «Стратегічний план САР»,

виходячи з локальних потреб.

Запровадження процедур постійного моніторингу дозволить державі оперативно реагувати на зміни кон'юнктури ринку. Якщо моніторинг ССД покаже, наприклад, критичне зниження врожайності певної культури через кліматичні зміни в конкретному регіоні, Виплатна агенція зможе швидко спрямувати цільову допомогу саме туди. Такий підхід забезпечує гнучкість аграрної політики та підвищує загальну стійкість сектору АПК до зовнішніх шоків.

У підсумку, реалізація норм закону №13202-1 створює фундамент для «адміністративного безвізу» в аграрній сфері. Коли українська система контролю та виплат працюватиме за ідентичними до європейських алгоритмами, довіра до української продукції та сертифікатів безпечності зросте автоматично. Це дозволить українським аграріям легше доводити відповідність стандартам ЄС, зменшить кількість технічних перевірок на кордоні та дозволить бізнесу фокусуватися на інноваціях та диверсифікації експорту, замість боротьби з бюрократичними перепонами [82].

Варто підкреслити, що інституційна реформа, започаткована законопроєктом №13202-1, є частиною ширшого законодавчого пакету «аграрного безвізу». Зокрема, ухвалення законів «Про ветеринарну медицину та благополуччя тварин» та «Про матеріали, що контактують з харчовими продуктами» дозволило зняти технічні бар'єри для експорту товарів із глибоким ступенем переробки. Крім того, нова законодавча база у сфері виноградарства та географічних зазначень також створює умови для виходу українських брендів на ринки ЄС. Таким чином, відбувається комплексне зближення українського правового поля з acquis communautaire ЄС, що робить процес інтеграції незворотним.

3.2. Експорт продукції АПК з високою доданою вартістю та диверсифікація ринків збуту в межах ЄС

Ефективна адаптація нормативно-правової бази та впровадження цифрових систем контролю, розглянуті у попередньому підрозділі, створюють лише необхідний фундамент для інтеграції. Проте реальний економічний успіх України на ринку ЄС

залежить від здатності трансформувати експортну модель: від постачальника дешевої сировини до виробника готової продукції з глибоким ступенем переробки.

Агропереробка відіграє стратегічну роль у процесі зближення з ЄС, оскільки забезпечує одночасне досягнення кількох стратегічних цілей. По-перше, переробка суттєво знижує навантаження на логістичну інфраструктуру та прикордонні пункти пропуску. Готові товари мають менший фізичний обсяг при вищій вартості. За умов дорогої та повільної логістики експорт високомаржинальної переробленої продукції дозволяє частково компенсувати значні транспортні витрати в структурі кінцевої ціни [84]. Окрім того, це автоматично вирішує політичні конфлікти з європейськими фермерами через конкуренцію з дешевою українською сировиною.

До того ж, розвиток переробних потужностей є невід'ємною частиною виконання вимог «Зеленого курсу». Створення замкнених циклів виробництва, де відходи рослинництва переробляються на корми чи енергію, дозволяє українським аграріям автоматично відповідати критеріям циркулярної економіки CAP. Це дозволить збільшити валютну виручку від агроекспорту в 3–10 разів, забезпечуючи взаємну вигоду для держави та бізнесу. Саме сфера глибокої переробки є головним вектором залучення капіталу та стратегічного розвитку галузі [85].

В контексті повоєнного відновлення та євроінтеграції, розвиток переробної промисловості України набуває особливого значення [86]. Експорт необробленої пшениці генерує мінімальний прибуток на рівні 14 доларів США за тонну, що підтверджує низьку ефективність сировинної моделі. Первинна переробка зерна на борошно збільшує цей дохід майже втричі — до 40 доларів США за тонну. Поглиблення технологічного процесу у вигляді виробництва сиропів і клейковини дозволяє підвищити додану вартість до 550 доларів США. Найвищу ж прибутковість забезпечує високотехнологічна переробка, де синтез органічних та амінокислот приносить 940 доларів США з кожної тонни сировини [87].

Зокрема, впровадження ферментаційних технологій дає змогу виготовляти високотехнологічну лінійку продуктів, до якої належать рідкі та газоподібні біопалива; спирт та алкогольна продукція; дріжджі та дріжджовий екстракт; лізин (2,6-діаміногексанова кислота); комбікорм; лимонна кислота; β-глюконати; харчові ферменти; крохмаль та інші.

Українські потужності з виробництва цукру, спирту та дріжджів переважно потребують реконструкції чи перепрофілювання. Проте значні обсяги аграрної сировини та потреба в модернізації заводів створюють сприятливі умови для запуску виробництва паливного етанолу. Оскільки країни ЄС активно переходять на біопаливо другого покоління, Україна, маючи колосальний профіцит кукурудзи та пшениці, може стати ключовим постачальником екологічного палива для європейського ринку [88].

У травні 2025-го року парламентом України був прийнятий законопроєкт про обов’язкове додавання 5% біоетанолу до кожного літру бензину марки А-95 [89]. Враховуючи споживання, потреба в біопаливі складе приблизно 80 000-100 000 т на рік Але 5% – це лише початок, адже далі буде ланцюгова реакція. Орієнтиром такого масштабування виступає досвід європейських країн та США, де на біоетанол уже високотехнологічно переробляється 40% урожаю кукурудзи, що становить 120 мільйонів тонн щорічно [88].

Важливою перевагою переробки кукурудзи на біоетанол є отримання цінного побічного продукту — післяспиртової барди (DDGS). Це високопротеїнова добавка до кормів, яка користується стабільним попитом у тваринництві ЄС.

Окрім згаданого профіциту кукурузи ота пшениці, Україна також є одним із провідних світових виробників рослинних олій, серед яких соняшникова олія є флагманським продуктом. На Україну припадає понад 50% світового виробництва соняшникової олії, а річне виробництво перевищує 6 мільйонів метричних тонн, причому близько 80% її загального обсягу продається за кордон.

В умовах зростаючого попиту на здорові продукти, стратегічного значення набуває високоолеїнова олія. На відміну від звичайної, вона містить до 90% олеїнової кислоти та є потужним джерелом вітаміну Е [87]. Такий склад не тільки подовжує термін зберігання продукту, а ще й гарантує безпеку для здоров'я, оскільки така олія не утворює шкідливих трансжирів під час термічної обробки. Це робить її преміальним продуктом для диверсифікації українського експорту на ринку ЄС. За прогнозами експертів, попит на таку олію поступово зростатиме як на західних ринках, так і у країнах Азії [90].

Щороку зростає попит на овочі, що пройшли доробку — сортування за

розміром, миття, очищення, нарізання та пакування. Найчастіше це культури так званого «борщового набору» — картопля, морква, цибуля та буряк. Подібний потенціал росту має й виробництво замороженої ягоди. Це не лише вишня, малина, чорниця та ожина, а й широка лінійка овочів і фруктів, які заморожуються для подальшого експорту або реалізації в супермаркетах.

Переробники круп також поступово розширюють асортимент. Рис і гречка у пакетах залишаються основними товарами, але постійно з'являються нові продукти. Наприклад, «Фабрика бакалейних продуктів» у Сквирі випускає близько 70 найменувань під брендом «Жменька»: гранолу, ланчі, готові каші. Флагманом останніх років стали рисові хлібці.Завдяки зростанню попиту підприємство наростило обсяги виробництва хлібців зі 100 тисяч до 250–300 тисяч пачок на місяць. Рисові хлібці випускаються у різних варіаціях: з кіноа, сіллю, злаками, глазуровані. Для посилення позицій на ринку також планується випуск кукурудзяних хлібців та продуктів у форматах ready-to-cook і ready-to-eat [91].

Україна має колосальний потенціал для переходу від експорту сировини до готової продукції. Ринок ЄС зараз орієнтований на «зелений курс», здоров'я та зручність споживання, що створює ніші для українських виробників. Узагальнення перспективних товарів АПК з високою доданою вартістю надано у таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Перспективні товари АПК для експорту в ЄС

Товарна група	Потенціал України	Попит у ЄС
Органічні харчові продукти (крупи, олії)	Україна — один із лідерів за площею сертифікованих органічних угідь.	Тренд на здорове харчування та еко-свідомість. Дефіцит власного органічного виробництва в деяких країнах ЄС.
Рослинне м'ясо та протеїни (із сої, гороху)	Врожаї бобових. Початок будівництва заводів з глибокої переробки (виробництво ізолятів та концентратів).	Зростання кількості вегетаріанців. Висока ціна на протеїнові компоненти в Європі.
Кондитерські вироби (без цукру, gluten-free)	Кондитерські фабрики, що відповідають стандартам IFS/BRC. Гнучкість у створенні нових рецептур.	Попит на інноваційні солодощі (корисні перекуси).
Біоетанол та біогаз (енергетичний АПК)	Наявність надлишкової біомаси (кукурудза, відходи тваринництва).	European Green Deal. Квоти на використання відновлюваного палива в транспортному секторі ЄС.
Брендована олія та соуси (майонези, кетчупи)	Україна — світовий лідер з експорту соняшникової олії. Перехід від наливу в танкери до розливу в пляшки та створення соусів.	Стабільне споживання. Довіра до української олії як до базового якісного продукту.
Мед у споживчій тарі (з доданими цінностями)	Потенціал експорту крем-меду, меду з горіхами/ягодами під власним брендом.	Висока культура споживання меду як альтернативи цукру. Запит на нішеві та крафтові продукти.

Джерела: створено за [92, 93].

Таким чином, сьогоднішні умови створюють для України унікальне «вікно можливостей» для масштабування експорту переробленої агропродукції до ЄС, що базується на трьох ключових факторах. По-перше, тимчасова лібералізація торгівлі та скасування мит дозволяють українським виробникам конкурувати за ціною та заходити у великі європейські мережі ритейлу, закріплюючи свої товари на полицях супермаркетів. По-друге, логістична близькість до кордонів Євросоюзу надає Україні стратегічну перевагу над постачальниками з Азії чи Латинської Америки. Це дозволяє ефективно реалізувати модель поставок Just-in-Time, що є критично важливим для сегментів свіжої та замороженої продукції. Нарешті, сформований імідж українських брендів підвищує лояльність європейських споживачів, перетворюючи маркування Made in Ukraine на вагому маркетингову перевагу.

Слід відзначити, що створення доданої вартості неможливе без активної маркетингової політики та використання європейських інструментів захисту походження. Україна має унікальний потенціал для реєстрації географічних зазначень (Geographical Indications), що є прямою вимогою гармонізації з Регламентами ЄС. Реєстрація таких продуктів як «Мелітопольська черешня»,

«Гуцульська коров'яча бринза» або локальні вина за стандартами PDO (Захищене найменування за походженням) дозволяє автоматично підвищити ціну продукту на 20-30% [94].

3.3. Удосконалення державної підтримки експортерів товарів галузі АПК у контексті євроінтеграційних процесів

На основі аналізу, проведеного у поопередніх розділах, було виявлено низку критичних проблем: висока частка сировинного експорту, низька цифровізація процедур та брак фінансових інструментів для малих переробників. Хоча для підтримки аграрних підприємств вже створено деякі заходи, вони потребують подальшої доробки.

Таблиця 3.3

Заходи державної підтримки експорту продукції АПК

Категорія підтримки	Ключові інструменти	Цільове призначення
Фінансово-кредитна підтримка	Програма «Доступні кредити 5-7-9%», гранти «Власна справа»	Стимулювання інвестиційних проектів, підтримка переробної промисловості та прифронтових регіонів.
Розвиток переробки	Політика «Зроблено в Україні», індустріальні парки, гранти на обладнання	Перехід від сировинного експорту до високотехнологічної продукції (біопаливо, амінокислоти).
Цифровізація процедур	Державний аграрний реєстр (ДАР), системи IACS та e-Cert	Автоматизація фітосанітарної сертифікації, спрощення митного оформлення та прозорість звітів.
Логістична інфраструктура	Компенсація вартості с/г техніки, будівництво сховищ, розвиток зрошення та інше	Зниження транспортних витрат, модернізація технічного парку та мінімізація втрат врожаю.
Страхування ризиків	Розширення мандату ЕКА, партнерство з міжнародними агентствами (NEXI)	Страхування інвестицій від воєнних ризиків, розвиток мережі партнерства з країнами ОЕСР.
Якісна трансформація	Впровадження «еко-схем» та стандартів екологічної нейтральності	Поступовий відхід від прямих дотацій на гектар у бік підтримки сталого виробництва за вимогами САР

Джерела: складено за [95-103].

З початку 2025 року за державною програмою «Доступні кредити 5-7-9%»

суб'єкти господарювання отримали 20,5 тис. пільгових позик загальним обсягом 60,3 млрд грн, зокрема 452 кредити на суму понад 0,8 млрд грн протягом минулого тижня, при цьому ключовими векторами фінансування стали такі напрями:

- розвиток переробної промисловості – 16,7 млрд грн;
- інвестиційні проєкти – 16,15 млрд грн;
- кредитування у зоні високого воєнного ризику – 15,5 млрд грн.

Загалом від старту програми у лютому 2020 року суб'єкти підприємництва залучили понад 124,9 тис. пільгових позик загальним обсягом понад 426,3 млрд грн, з яких переважна частина — 90,2 тис. угод на суму 336,7 млрд грн — припадає на період воєнного стану, а ключовими галузями-реципієнтами фінансових ресурсів стали аграрний сектор, сфера гуртової та роздрібної торгівлі, а також переробна промисловість [95].

Пропозиція для удосконалення даної програми передбачає окремі пільгові кредити для високотехнологічної переробки, адже вона дає найбільший прибуток. Це дозволить мінімізувати ризики для проектів з виробництва амінокислот та біопалива, які створюють найвищу додану вартість.

Ключовим фокусом державної політики «Зроблено в Україні» є саме переробна промисловість, що охоплює спектр від агропереробки до високотехнологічних галузей. Також інструментом залучення інвестицій та формування промислової інфраструктури виступають індустріальні парки, у межах яких на кінець 2025 року вже збудовано або перебуває на стадії будівництва 37 заводів.

Загалом політика розвитку виробників «Зроблено в Україні» містить 15 диверсифікованих програм. Ключовими постають пільгове кредитування «5-7-9%», грантова підтримка для започаткування власної справи та придбання виробничого обладнання, механізми локалізації у сфері публічних закупівель, а також програми часткової компенсації вартості вітчизняної техніки та індустріальні парки.

Основні напрями державної підтримки включають:

- Заохочення інвестицій у виробництво середньо- та високотехнологічної продукції з метою збільшення її частки в експорті.
- Удосконалення фінансових інструментів для підтримки експортерів.
- Збільшення можливостей співпраці з потенційними діловими партнерами.

- Оптимізація логістичних процесів експорту шляхом зменшення часу та витрат на перевезення.
- Поліпшення процедур митного оформлення та сертифікації продукції.

За умови реалізації цих ключових заходів Україна зможе посилити позиції на міжнародних ринках і забезпечити стале зростання експорту [96].

Станом на зараз державна підтримка здійснюється в межах програми «Зроблено в Україні», яка була започаткована у лютому 2024 року. Основною метою цієї політики є привернення інвестицій для розвитку вітчизняних виробників, збільшення обсягів виробництва продукції з високою доданою вартістю та стимулювання попиту на українські товари.

Ініціатива «Зроблено в Україні» передбачає використання кількох інструментів для підтримки бізнесу. Програма компенсацій аграріям за придбання техніки та обладнання українського виробництва. Держава, через уповноважені банки, компенсує до 25% вартості такої техніки та обладнання за умови, що рівень локалізації їх виробництва перевищує 60% [97]. Упродовж одного року 3,4 тисячі підприємств придбали близько 5,3 тисячі одиниць української техніки й обладнання на суму майже 4,2 мільярда гривень. При цьому була надана державна компенсація в розмірі 877 мільйонів гривень [98]. Державна підтримка переробних підприємств реалізується через надання цільових грантів обсягом до 8 млн грн, які покривають до 50% вартості інвестиційного проєкту, тоді як для суб'єктів господарювання з деокупованих територій та виробників безпілотних літальних апаратів рівень фінансового співфінансування збільшується до 80% [97]. У 2024 році 375 переробних підприємств отримали 1,8 млрд грн. Фінансування на 2025 рік склало 3,6 млрд грн [98]. Для малого і мікробізнесу в регіональних офісах «Зроблено в Україні» доступні консультації щодо програм підтримки. Це мережа просторів, яка пропонує повний спектр послуг — від надання інформації до практичної допомоги.

У межах ініціативи «Зроблено в Україні» держава активно підтримує попит на товари вітчизняного виробництва. Локальні виробники отримують можливість маркувати свою продукцію спеціальним логотипом «Зроблено в Україні», що дозволяє легко виокремлювати такі товари на ринку [98].

У 2026 році буде збережено фінансування програм, об’єднаних економічною політикою «Зроблено в Україні». В проєкті Держбюджету-2026 на програми в межах

«Зроблено в Україні» передбачено 40 млрд грн. Це свідчить про переорієнтацію держави з простої підтримки виживання на створення доданої вартості.

На програми у сфері сільського господарства в 2026 році Уряд пропонує спрямувати 13,1 млрд грн. Зокрема на:

- розмінування с/г земель та відновлення їх економічного використання — 1 млрд грн;
- підтримку розвитку зрошення — 197 млн грн;
- компенсацію фермерам, які постраждали від посухи;
- підтримку прифронтових регіонів (бюджетна дотація на гектар); Агропідприємства у прифронтових регіонах можуть отримати грант за програмою «Власна справа» у сумі до 500 тис грн за умови створення нових робочих місць. Ці кошти мають бути витрачені виключно на потреби бізнесу (обладнання, сировина, оренда тощо). Податися на грант за програмою «Власна справа» можуть підприємці з Харківської, Донецької, Дніпропетровської, Запорізької, Миколаївської, Херсонської, Чернігівської, Сумської областей [99].
- будівництво овоче- та фруктосховищ;
- компенсацію будівництва молочних товарних ферм;
- розвиток агрострахування;
- підтримку малих фермерів [100].

Ефективність державної підтримки у контексті євроінтеграції безпосередньо залежить від рівня цифровізації адміністративних процесів. Ключовим інструментом тут виступає Державний аграрний реєстр (ДАР). Нещодавно було запроваджено оновлення ДАР: агровиробники тепер можуть отримати статус активного сільгоспвиробника – він підтверджує ведення аграрної діяльності та у майбутньому враховуватиметься при розподілі підтримки. Також у системі можна сформувати електронні витяги, кожен з яких має унікальний номер і перевіряється онлайн.

Наступним кроком є побудова Інтегрованої системи адміністрування та контролю (IACS), що дозволить українським фермерам у майбутньому автоматично підтверджувати свою відповідність вимогам САР для отримання виплат та виходу на ринок ЄС [101].

Окрему увагу слід приділити впровадженню системи e-Cert. Вона застосовується

при потребі швидко перевірити наявність фітосанітарної сертифікації у сільськогосподарської продукції, що перевозиться через кордон [102]. Це дозволить скоротити час проходження митного контролю та мінімізувати корупційні ризики.

Важливим елементом фінансового супроводу має стати розширення діяльності Експортно-кредитного агентства (ЕКА) на страхування інвестицій від воєнних ризиків не лише для великих холдингів, а й для малих переробних підприємств. Трансформація ЕКА у ключовий центр фінансової підтримки суб'єктів експортної діяльності потребує проведення комплексних інституційних реформ, насамперед — розробки адаптованих, спрощених та максимально прозорих інструментів підтримки як для самих експортерів, так і для обслуговуючих банківських установ, що здійснюють їхнє безпосереднє кредитування.

По-друге, критично важливими векторами виступають імплементація міжнародних регуляторних стандартів у національне законодавче поле та масштабне розширення партнерської мережі в межах глобальної фінансової спільноти, що передбачає налагодження тісної операційної взаємодії з іноземними експортно-кредитними агентствами, що згодом можуть перетворитися на конкретні угоди щодо страхування, перестрахування та подібних інструментів. Наразі різні агентства надають Україні технічну підтримку та проводять навчання з окремих напрямів діяльності, що також є частиною реалізації цієї стратегії. До інших її складових належать приєднання України до ОЕСР (Організації економічного співробітництва та розвитку) та регулярна участь у міжнародних робочих групах із питань експортних кредитів і гарантій. Така діяльність планується на постійній основі, адже неможливо ефективно розвиватися, перебуваючи «в ізоляції». Зокрема, інструмент страхування інвестицій та інвестиційних позик було сформовано у стратегічному партнерстві з японським державним експортно-кредитним агентством NEXI, яке поділилося світовим досвідом у сфері страхування таких інструментів.

По-третє, важливим є внутрішній розвиток установи: нарощення капіталу, посилення команди та повна діджиталізація процесів.

Реалізація цих трьох компонентів дозволить ЕКА до кінця 2029 року стати потужним фінансовим центром підтримки національних експортерів [103].

Поряд із розбудовою фінансової інфраструктури підтримки експорту,

трансформації має зазнати і сама ідеологія бюджетного стимулювання виробників. У середньостроковій перспективі державна підтримка має поступово відходити від моделі прямих дотацій на гектар у бік «еко-схем». Для практичної імплементації цього плану та подолання виявлених недоліків, пропонується впровадження наступних заходів:

1. Модернізація програми «5-7-9%» шляхом виокремлення спеціального субсегменту для інвестиційних проєктів з виробництва амінокислот та біопалива зі зниженою ставкою 1–3%. Це дозволить мінімізувати фінансові ризики для капіталомістких виробництв, що створюють найвищу додану вартість.

2. Повна інтеграція Державного аграрного реєстру (ДАР) із європейською системою IACS та впровадження системи e-Cert. Оптимальним результатом стане автоматизація фітосанітарної сертифікації, що скоротить час проходження кордону на 30% та забезпечить прозорість згідно з вимогами ЄС.

3. Фінансове страхування воєнних ризиків: Розширення мандату Експортно-кредитного агентства (ЕКА) на страхування інвестицій у переробні підприємства. Оптимальним варіантом є розвиток партнерських програм із міжнародними агентствами (наприклад, NEXI), що дозволить нівелювати загрози втрати капіталу в зонах високого ризику.

Висновки до розділу 3

Отже, ключовим етапом адаптації до вимог САР є впровадження цифрових систем контролю (IACS, FSDN) та створення незалежної Виплатної агенції, що забезпечить прозорість фінансових потоків та «адміністративний безвіз» для вітчизняних виробників. Пріоритетними напрямами розвитку визначено екологізацію виробництва, глибоку переробку зернових на біопаливо та амінокислоти, а також виробництво органічної продукції та товарів із географічним маркуванням. Не менш важливою є державна підтримка в межах політики «Зроблено в Україні». Вона має фокусуватися на страхуванні воєнних ризиків через ЕКА та модернізації пільгового кредитування для технологічних інвестицій. Загалом, адаптація до вимог САР дозволить українським аграріям повноцінно реалізувати потенціал на ринку ЄС.

ВИСНОВКИ

Таким чином, після проведення в кваліфікаційній роботі дослідження теоретичних засад та практичних аспектів удосконалення експорту товарів галузі АПК України до спільного ринку ЄС в умовах євроінтеграції, можна дійти наступних висновків:

1. Теоретичний аналіз показав, що експорт продукції АПК є специфічним сегментом міжнародної торгівлі, який характеризується високою вразливістю до природно-кліматичних факторів, обмеженими термінами зберігання та жорстким нетарифним регулюванням. Узагальнення наукових підходів дозволило визначити «експорт АПК» як складну комерційну операцію, ефективність якої на сучасному етапі залежить не лише від ціни, а й від відповідності стандартам безпечності (HACCP) та екологічності.

2. Дослідження механізмів Спільної аграрної політики (CAP) ЄС виявило, що вона функціонує як багаторівневий фільтр, де традиційні митні тарифи та квоти доповнюються складними санітарними, фітосанітарними (СФС) вимогами та «зеленими» стандартами. Визначено, що основними інструментами CAP є прямі виплати фермерам, еко-схеми та механізми перехресної відповідності (cross-compliance), які створюють умови «прихованого протекціонізму» для зовнішніх постачальників.

3. Аналіз реалізації Угоди про ПВЗВТ продемонстрував значну лібералізацію торгівлі. Встановлено, що після запровадження «торговельного безвізу» у 2022 році та подальшого оновлення тарифних квот у жовтні 2025 року, обсяги безмитного доступу для критичних товарів (мед, цукор, зернові) зросли у 3–5 разів порівняно з 2021 роком. Проте виявлено, що поза межами квот діють високі ставки Erga Omnes, що робить експорт надлишкової сировини економічно недоцільним.

4. Дослідження економічних показників агроекспорту України у період 2020–2025 рр. засвідчило, що ЄС став найбільшим торговельним партнером з часткою понад 50% у структурі аграрної виручки. Попри воєнні дії, спостерігається позитивна тенденція зростання частки готових харчових продуктів (до 22,6% у 2025 р.) та жирів і олій (28,1%), що свідчить про поступовий відхід від суто сировинної моделі експорту.

5. Проведений SWOT-аналіз інвестиційного та експортного потенціалу АПК показав, що сильні сторони (висока якість чорноземів, досвід роботи на ринках ЄС) нівелюються

слабкими: значним зносом технічного парку (понад 70%), логістичними обмеженнями на кордонах та дефіцитом переробних потужностей. Ризиками залишаються жорстка конкуренція з боку фермерів ЄС та необхідність швидкої адаптації до вимог European Green Deal.

6. Оцінка конкурентоспроможності виявила, що головним бар'єром для українських виробників є високий «вуглецевий слід» та технічна відсталість. Встановлено, що впровадження механізму вуглецевого коригування (CBAM) з 2026 року та вимог щодо добробуту тварин вимагатиме від вітчизняного бізнесу значних інвестицій у модернізацію.

7. Адаптація законодавства є критичною умовою інтеграції. Позитивним кроком є ухвалення законопроєкту №13202-1 щодо створення Виплатної агенції та впровадження систем IACS і FSDN, що дозволить Україні перейти на європейську модель розподілу субсидій та контролю за цільовим використанням земель.

8. На основі досвіду провідних країн ЄС (Німеччина, Франція, Польща) доведено, що успіх реформи полягає у цифровізації агросектору та підтримці дрібних фермерів через кооперацію. Україна може використовувати цей досвід для створення мереж агротехнологічних парків та хабів.

9. Для удосконалення експорту обґрунтовано необхідність глибокої переробки сировини. Пріоритетними напрямами визначено виробництво біоетанолу, амінокислот, органічних круп та брендової продукції з географічними зазначеннями (PDO/PGI), що дозволяє підвищити додану вартість товару у 3–10 разів.

10. Рекомендовано комплекс заходів державної підтримки, включаючи: модернізацію програми «Доступні кредити 5-7-9%» для інвестицій у переробне обладнання; розширення мандату Експортно-кредитного агентства (ЕКА) на страхування воєнних ризиків в АПК; впровадження системи e-Cert для автоматизації фітосанітарної сертифікації; популяризацію бренду «Made in Ukraine» на міжнародних виставках та через цифрові платформи ритейлу ЄС.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Козак Ю. Г., Логвінова Н.С., Барановська М.І. та ін..Міжнародна торгівля: підруч. для студ. вищ. навч. закл. За редакцією Ю.Г. Козака, Н.С. Логвінової, М.І. Барановської [4-те вид.] – К.: Центр учбової літератури, 2010 – 441 с. URL: https://shortlink.uk/1qhhr
2. Козак Ю. Г. Міжнародні економічні відносини : запитання та відповіді : навчальний посібник / Ю. Г. Козак, Т. Спорек, М. А. Заєць [та інш.]; за ред. Ю. Г. Козака, Т. Спорека, М. А. Зайця. – 5-те вид. перероб. та доп. – Київ: Центр учбової літератури, 2017. – 332 с.
3. Економіка. Словник-довідник. За ред. Г. В. Поповича. Київ: Вища школа, 1995. 365 с. URL: https://archive.org/details/eksl1995/page/100/mode/2up
4. Економічний словник: тлумачно-термінологічний. Уклад.: Л. С. Селівестрова та ін. Київ: Кондор, 2006. – 512 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI/KONDOR/EKONOMIC_SL_2006.pdf
5. Pass C., Lowes B., Davies L. Collins Dictionary of Economics. 2nd ed. Glasgow: HarperCollins, 1993. – 576 p. URL: https://archive.org/details/collinsdictionar0000pass_c0d5
6. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.1991 № 959-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text
7. Погоріла К.В., Воронцова А.С. Роль міжнародної торгівлі в економічному розвитку. – Житомир: державний університет «Житомирська політехніка», 2019. URL: https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/06/134-1.pdf
8. Weriemmi El, Sayef M. The Impact of Agricultural Exports on Economic Growth: New Evidence from Low Income Countries. MPRA Paper No. 121631, 2024. – 32 с. URL: https://mpra.ub.uni-muenchen.de/121631/
9. Томашук І.В., Борболюк Є.А., Значення аграрного сектора економіки у забезпеченні продовольчої безпеки України. Економіка та суспільство, 2023. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3282/3206
10. Exporting agricultural products: challenges and opportunities. Kadan Kadan. URL: https://kadankadan.com/exporting-agricultural-products-challenges-and-opportunities/
11. Про особливості експорту агропродукції в умовах воєнного стану. Офіційний сайт

Яблунівської територіальної громади. URL: https://yablunivska-gromada.gov.ua/news/1686584706/

12. Spetscon. Які правила перевезення зерна потрібно знати. URL: https://spetscon.com/blog/yaki-pravyla-perevezennya-zerna-potribno-znaty/
13. Liga 360. Змінили правила перевезення харчових продуктів і затвердили нову форму ТТН. URL: https://buh.ligazakon.net/news/232660_zmnili-pravila-perevezennya-kharchovikh-produktv--zatverdili-novu-formu-ttn
14. Подра О. П., Петришин Н. Я., Ноджак Л. С. Особливості використання та класифікації заходів нетарифного регулювання. Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія "Проблеми економіки та управління" № 2 (8), 2021. – 108 с. URL: https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2021/nov/25354/211219ekonomiknove-100-110_0.pdf
15. Митний кодекс України. No. 4495-VI (2012). Retrieved from: http://www.zakon.gov.rada5.ua.
16. Mohan S. Non-tariff measures a trade barrier for developing countries' agricultural processed products exports. Public Enterprise. Volume 25, Issue 1-2, 2021 URL: https://www.icpe.int/images/publications/Article1_pp_1-17.pdf
17. International center for law & economics. Non-Tariff Barriers. URL: https://laweconcenter.org/resources/non-tariff-barriers/
18. The conversation. What are non-tariff barriers – and why is agriculture so exposed? URL: https://theconversation.com/what-are-non-tariff-barriers-and-why-is-agriculture-so-exposed-252739#:~:text=Non-tariff%20measures%20can%20be,restrictions%20(such%20as%20quotas).
19. Federal reserve bank of St. Louis. Nontariff Trade Barriers in the U.S. and EU. URL: https://www.stlouisfed.org/on-the-economy/2025/apr/nontariff-trade-barriers-us-eu
20. ClearBorder. What Are Non-Tariff Barriers To Trade? URL: https://clearborder.co.uk/resource/what-are-non-tariff-barriers-to-trade/#:~:text=Countries%20around%20the%20world%20have,other%20economic%20or%20political%20goals.
21. Міжнародна торгівля : підручник / [А. М. Поручник, Т. М. Циганкова, В. Г. Вергун та ін.] ; за ред. А. М. Поручника. – Київ : КНЕУ ; Катовіце : Економічний університет у Катовіце, 2013. – 411 с.

22. Андрійчук В. Г., Іванов Є. І. Особливості розвитку світового господарства та МЕВ. Актуальні проблеми міжнародних відносин. Випуск 117(частина ІІ), 2013. – 100 с. URL: https://apir.iir.edu.ua/index.php/apmv/article/download/2095/1858
23. Ковальова М. Л. Вплив заходів тарифного та нетарифного регулювання на зовнішньоекономічну діяльність. Економіка та суспільство. Випуск # 51 / 2023. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2445/2365
24. Non-tariff measures in agriculture. OECD Food, Agriculture and Fisheries Papers. 2020. No. 147. – 48 p. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2020/11/non-tariff-measures-in-agriculture_dbc956de/81933f03-en.pdf
25. Дзядзук Г. О. Сучасна спільна аграрна політика в країнах Європейського Союзу. Публічне управління в Україні: теорія, практика, інновації. Збірник тез науково-практичної конференції за підсумками стажування слухачів, 27 вересня 2018 р. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2445/2365
26. Regulation (EU) 2021/2115 of the European Parliament and of the Council of 2 December 2021. EUR-Lex. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2021/2115/oj/eng
27. Regulation (EU) 2021/2116 of the European Parliament and of the Council of 2 December 2021. EUR-Lex. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2021/2116/oj/eng
28. Regulation (EU) 2021/2117 of the European Parliament and of the Council of 2 December 2021. EUR-Lex. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2021/2117/oj/eng
29. Старікова Л. Агрополітичний звіт «Спільна аграрна політика ЄС і завдання України в контексті євроінтеграції (план наближення політик і гармонізації законодавства)» у рамках проєкту «Німецько-український агрополітичний діалог (АПД)», 2023. – 37 р. URL: https://www.apd-ukraine.de/fileadmin/user_upload/Agrarpolitische_Berichte/Starikova_Alalyse_und_Empfehlungen_CAP_UA.pdf
30. Аграрна політика України 2025: як адаптація до САП ЄС змінює галузь. Український інститут майбутнього. – 17 р. URL: https://uifuture.org/publications/agrarna-polityka-ukrayiny-2025/
31. Investopedia. Import (Customs) Duty: Definition, How It Works, and Who Pays It. URL: https://www.investopedia.com/terms/i/import-duty.asp
32. Колесов В.П., Кулаков М.В. Міжнародна економіка, 2004. – 474 с. URL:

https://at.alleng.org/d/econ/econ021.htm

33. Зінчук Т.О., Європейська інтеграція: проблеми адаптації аграрного сектора економіки: Монографія. – Житомир: ДВНЗ "Державний агроекологічний університет", 2008. – 384 с. URL: http://ir.polissiauniver.edu.ua/handle/123456789/3479
34. Ebsco. Import Quota. URL: https://www.ebsco.com/research-starters/law/import-quota
35. Андрійчук В. Г. Підручник "Економіка аграрних підприємств". — 2-ге вид., доп. і перероблене. — К.: КНЕУ, 2002. — 624 с. URL: https://buklib.net/books/21892/
36. European Comission. Income support explained. URL: https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/income-support/income-support-explained_en
37. Council of the European Union. Timeline - History of the CAP. URL: https://www.consilium.europa.eu/en/policies/the-common-agricultural-policy-explained/timeline-history-of-cap/
38. Несененко П. П., Тоня К. П. Аналіз єдиної аграрної політики європейського союзу. Збірник наукових праць №9-10 (286-287), 2021. — 191 с. URL: http://n-visnik.oneu.edu.ua/collections/2021/286-287/pdf/%D0%9D%D0%92%209-10(286-287)%202021.pdf
39. EU agriculture policy in numbers: infographics. European Parliament. URL: https://www.europarl.europa.eu/topics/en/article/20211118STO17609/eu-agriculture-policy-in-numbers-infographics
40. Common agricultural policy overview. EU CAP Network. European Commission. URL: https://eu-cap-network.ec.europa.eu/common-agricultural-policy-overview_en
41. Постанова Верховної Ради України «Про Основні напрями зовнішньої політики України» від 2 липня 1993 року N 3360-XII. URL: https://ips.ligazakon.net/document/T336000?an=2
42. Постанова Верховної Ради України від 2 липня 1993 року «Про основні напрями зовнішньої політики України» від 2 липня 1993 року N 3360-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3360-12
43. Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу схвалена Указом Президента України від 11 червня 1998 року № 615/98. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/615/98

44. Програма інтеграції України до Європейського Союзу схвалена Указом Президента України від 14 вересня 2000 року № 1072/2000. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1072/2000
45. Joint Declaration of the Ukraine-EU Association Agreement. Paris, 9 September 2008. URL: https://surl.li/lifbeb
46. Палінчак М. М., Бокоч В. М., Дір І. Ю., Савка В. Я., Стеблак Д. М., Лешанич М. М. Зовнішня політика України. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2022. 80 с. URL: https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi74/0054839.pdf
47. Зона вільної торгівлі між Україною та ЄС. Представництво України при Європейському Союзі. URL: https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/torgovelno-ekonomichne-spivrobitnictvo-ukrayina-yes/zona-vilnoyi-torgivli-mizh-ukrayinoyu- ta-yes
48. Тарифні квоти та нетарифні заходи в ПВЗВТ. EdEra. URL: https://ed-era.com/projects/eu-agreement/b4/p3
49. Таран С., Шепотило О., Яворський П., Бондаренко Є. Аналіз торгівлі товарами між Україною та ЄС в рамках ПВЗВТ: поточний стан та перспективи для лібералізації, 2022. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/05/DCFTA-Commodities-2022-16-05.pdf
50. WITS. URL: https://wits.worldbank.org/Default.aspx?lang=en
51. Посли ЄС схвалили нову торговельну угоду з Україною для заміни «торговельного безвізу». Forbes.ua. URL: https://forbes.ua/news/posli-es-skhvalili-novu-torgovelnu-ugodu-z-ukrainoyu-dlya-zamini-torgovelnogo-bezvizu-ep-08102025-33200
52. Відсьогодні діє оновлена торгова угода Україна-ЄС. Економічна правда. URL: https://epravda.com.ua/biznes/vidsogodni-diye-onovlena-torgova-ugoda-ukrajina- yes-813500/
53. ЄС і Україна: торговельний рубікон після завершення епохи «безмитного раю». Дія.Бізнес. URL: https://business.diia.gov.ua/history-of-success/yes-i-ukraina-torhovelnyi-rubikon-pislia-zavershennia-epokhy-bezmytnoho-raiu
54. EU-Ukraine Deep and Comprehensive Free Trade Area. Access to Markets. European Commission. URL: https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/en/content/eu- ukraine-deep-and-comprehensive-free-trade-area

55. Export Helpdesk до ЄС. Дія.Бізнес. URL: https://business.diia.gov.ua/export/helpdesk/HelpdesktoEU
56. Access2Markets: Exporting from the EU, importing into the EU – all you need to know. European Commission. URL: https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/en/home
57. Ardit Memeti, Bekim Nuhija, The Concept of Erga Omnes Obligations in International Law,New Balkan Politics, Issue 14, 2013. 17 p. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3502662
58. Upgraded EU-Ukraine trade agreement enters into force. EU Neighbours East. URL: https://euneighbourseast.eu/news/latest-news/upgraded-eu-ukraine-trade-agreement-enters-into-force/
59. Kyiv closer to single market: new EU-Ukraine trade agreement enters into force. Eunews. URL: https://www.eunews.it/en/2025/10/29/kyiv-closer-to-single-market-new-eu-ukraine-trade-agreement-enters-into-force/
60. До уваги експортерів: 29 жовтня 2025 року набувають чинності оновлені умови торгівлі між Україною та Європейським Союзом. Міністерство економіки України. URL: https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=ae2d048a-800d-4533-aea7-0a5b4b851747&title=DoUvagiEksporteriv-29-Zhovtnia2025-RokuNabuvaiutChinnostiOnovleniUmoviTorgivliMizhUkrainoiuTavropeiskimSoiuz om
61. Національний науковий центр "Інститут аграрної економіки" URL: http://www.iae.org.ua/
62. Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки». URL: http://www.iae.org.ua/
63. Салій Є. Ю., Салій О. О. Зміни у зовнішньоекономічній діяльності України в умовах війни. Журнал стратегічних економічних досліджень, № 3(14), 2023. – 71 с. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/24473/1/JSED_2023_N3%2814%29_P058-071.pdf
64. Товарообіг України у 2025 році перевищив 125 млрд дол. США. АПК-Інформ. URL: https://www.apk-inform.com/uk/news/1552466
65. Троцька О. Зовнішня торгівля товарами України з країнами ЄС: вартісний вимір. Луцьк: ВНУ ім. Лесі Українки, 2023. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ee9c34d9-703c-4666-9ff5-

ba00a30b1665/content

66. «Після місяців переговорів». Що отримали і що втратили агроекспортери в оновленій торговій угоді з ЄС. NV Бізнес. URL: https://biz.nv.ua/ukr/economics/torgova-ugoda-ukrajina-yes-novi-kvoti-na-eksport-i-zmini-dlya-agrosektora-50554045.html
67. Аграрний експорт приніс у 2025 році Україні менше грошей: експерти озвучили проблему. УНІАН. URL: https://www.unian.ua/economics/agro/eksport-z-ukrajini-padaye-shcho-vidbuvayetsya-v-torgivli-z-yes-13247682.html
68. Державна служба статистики України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/
69. САР та Україна: чи готові фермери до конкуренції на ринках ЄС? BRDO. URL: https://brdo.com.ua/analytics/sar-ta-ukrayina-chy-gotovi-fermery-do-konkurentsiyi- na-rynkah-yes/
70. Україна — світовий лідер по розорюваності ґрунтів. AgroPolit. URL: https://agropolit.com/news/8584-ukrayina--svitoviy-lider-po-rozoryuvanosti-gruntiv
71. Україна помітно збільшила експорт агропродукції з доданою вартістю. 24 Канал. Agro24. URL: https://24tv.ua/agro24/eksport-agroproduktsiyi-dodanoyu-vartistyu-zbilshivsya-ukrayini_n3011089
72. Коновалова К. О. Перспективи розвитку аграрного сектору України в умовах європейської інтеграції. Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. 2024. Вип. 20. Т. 2. С. 132-141. URL: https://journals.pnu.edu.ua/index.php/aprde/article/view/9300/9152
73. Суть Європейського зеленого курсу (EU Green Deal) та його вплив на бізнес. LIGA ZAKON. URL: https://biz.ligazakon.net/analitycs/239683_sut-vropeyskogo- zelenogo-kursu-eu-green-deal-ta-yogo-vpliv-na-bznes
74. Захарчук О.В. Технічне забезпечення сільськогосподарських підприємств в Україні. Економіка АПК. 2019. № 2. С. 48 — с. 56. URL: https://eapk.com.ua/web/uploads/pdf/eapk_2019_2_p_48_56.pdf
75. Основи підприємницької діяльності та агробізнесу за ред. М. М. Ільчука. — К.: Вища освіта, 2002. — 398 с. URL: https://buklib.net/books/35050/
76. Бреус С. В., Хомич С. В. Інновації як важливий чинник підвищення рівня конкурентоспроможності компаній АПК. Здобутки економіки: перспективи та інновації. 2025. №24. URL: https://zenodo.org/records/17859648

77. Was ist HACCP und was bedeutet es für ein in der Lebensmittelbranche tätiges Unternehmen? Elpress. URL: https://www.elpress.com/de/blog/was-ist-haccp-und- was-bedeutet-es-fur-ein-in-der-lebensmittelbranche-tatiges-unternehmen
78. Україна перейде на європейські стандарти ветеринарної медицини. Kurkul.com. URL: https://kurkul.com/news/40191-ukrayina-pereyde-na-yevropeyski-standarti-veterinarnoyi-meditsini
79. Сучасні цифрові технології в агробізнесі: воєнні ризики та адаптація до нових реалій. LIGA ZAKON. URL: https://biz.ligazakon.net/analitycs/238394_suchasn-tsifrov-tekhnolog-v-agrobznes-vonn-riziki-ta-adaptatsya-do-novikh-realy
80. Ukhanova I., Kovalov A., Babiy O., Hrinchenko R., Tarasova K.. Ukraine's fulfillment of EU accession requirements: prospects for adaptation to the provisions of the Common agricultural policy (CAP). Collection of scientific papers Economic innovations. 2025. Issue 95. URL: https://www.ei-journal.com/index.php/journal/article/view/1594/783.
81. Коваль В., Зос-Кіор М. Регулювання сільського розвитку для експорту органічної сільськогосподарської продукції в нових умовах розвитку міжнародної торгівлі та децентралізації. Наукові записки Львівського університету бізнесу і права. Серія: «Економічна». 2023. №38. С. 331-337. URL: https://dspace.pdau.edu.ua/entities/publication/f7eee328-0b9e-49ec-8f17-b7da2a13026c
82. Парламент ухвалив євроінтеграційний законопроєкт щодо держпідтримки аграрного сектору. Урядовий портал «Євроінтеграція». URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/news/parlament-uhvalyv-yevrointegratsijnyj-zakonoproyekt-shhodo-derzhpidtrymky-agrarnogo-sektoru/
83. Коханюк Я. В. Сучасний стан та перспективи розвитку експорту агропродовольчої продукції України в умовах євроінтеграції. Економіка та суспільство. 2025. Вип. 70. С. 182-190. URL: https://eco-science.net/wp-content/uploads/2025/10/10.25._topic_Yaroslav-Kokhaniuk-182-190.pdf
84. von Cramon-Taubadel S. Analytical Report on the Agricultural Sector of Ukraine, the EU, and a Post-Enlargement EU: A SWOT-Based Assessment. Kyiv, December 2025. URL: https://www.apd-ukraine.de/fileadmin/user_upload/APD_Bericht_ENG.pdf
85. Ukhanova I.O., Hrinchenko R.V., Kovalov A.I., Babiy O.M., Tarasova K.I. Prospects for improving development strategies of territorial communities of Odessa region taking

into account the requirements of the EU common agricultural policy (CAP). Науковий вісник Одеського національного економічного університету. Одеса: Одеський національний економічний університет. 2025. № 3 (328), pp. 62-69. URL: https://doi.org/10.32680/2409-9260-2025-3-328-62-69.

86. Шпикуляк О., Буринський В., Шпикуляк В. Перспективність інтеграції аграрних підприємств у європейський економічний простір на засадах «зеленого» курсу. Scientific Journal of Yuriy Fedkovich Chernivtsi National University Economics. 2024. (2), 100–106. URL: https://doi.org/10.32782/ecovis/2024-2-17.
87. Високоолеїнова олія: переваги перед звичайною, користь і шкода, відгуки. Центральний український вісник. URL: https://www.google.com/amp/s/government.com.ua/kharchuvannia/visokoolejinova-oliya-perevagi-pered-zvichajnoyu-korist-i-shkoda-vidguki.html
88. Аграрна переробка і додана вартість: що розвивати Україні? AgroPolit. URL: https://agropolit.com/blog/549-agrrana-pererobka-i-dodana-vartist-scho-rozvivati-ukrayini
89. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо обов'язковості використання рідкого біопалива (біокомпонентів) у галузі транспорту». Відомості Верховної Ради (ВВР). 2024. № 38, ст.245. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3769-20#Text
90. Exporting Ukrainian cooking oils: a look at the global market trends. Impakter. URL: https://impakter.com/exporting-ukrainian-cooking-oils-a-look-at-the-global-market-trends/
91. Агротур «Переробка 2025»: морква, хлібці, пшоно і прошуто — де шукають прибуток аграрії. Latifundist.com. URL: https://latifundist.com/reportazhy/191-agrotur-pererobka-2025-morkva-hlibtsi-pshono-i-proshuto--de-shukayut-pributok-agrariyi
92. Реалізація потенціалу промисловості й аграрного сектора економіки в умовах війни та повоєнного відновлення : аналіт. доп. / [Собкевич О. В., Русан В. М., Жураковська Л. А., Олійник Д. І., Власюк О. С.] ; за ред. Жаліла Я. А. – Київ : НІСД, 2025. – 93 с. – Ел. наук. видання.. URL: https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2025.09;
93. Monitoring EU agri-food trade monitoring EU agri-food trade. Monitoring euagri-

foodtradedevelopments in 2025. Publication: February 2026. URL: https://euneighbourseast.eu/uk/news/latest-news/zvit-yevrokomisiyi-eksport-produkcziyi-yes-do-ukrayiny-zrostaye-import-skorochuyetsya

94. Geographical indications and quality schemes explained. European Commission. URL: https://agriculture.ec.europa.eu/farming/geographical-indications-and-quality-schemes/geographical-indications-and-quality-schemes-explained_en#pdo

95. Доступні кредити 5-7-9%: в межах програми бізнес від початку року залучив понад 60 млрд грн. Урядовий портал. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/dostupni-kredyty-5-7-9-v-mezhakh-prohramy-biznes-vid-pochatku-roku-zaluchyv-ponad-60-mlrd-hrn

96. Від логістики до технологій: як Україна планує збільшити експорт на 50% до 2030 року? *BDO*. URL: https://www.bdo.ua/uk-ua/insights-2/information-materials/2025/ukraine%E2%80%99s-national-export-strategy-by-2030

97. Зроблено в Україні. Міністерство економіки України. URL: https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=2ed8e355-81de-49ea-9bdd-ba28db7e0710&title=ZroblenoVUkraini

98. Понад 50 тисяч підприємств і підприємців отримали державну підтримку за рік роботи політики «Зроблено в Україні». Міністерство економіки України. URL: https://me.gov.ua/News/Detail/1d973fe5-4a88-4166-a5ba-8d5b17bad00c?lang=uk-UA&amp%3Bamp%3Btitle=Ponad50-Tis-PidprimstvTaPidprimtsivOtrimaliDerzhavnuPidtrimkuZaRikRobotiPolitikizroblenoVUkraini

99. ТОП-5 законодавчих змін для аграріїв у 2025 році. AgroPortal.ua. URL: https://agroportal.ua/blogs/top-5-zakonodavchih-zmin-dlya-agrarijiv-u-2025-roci

100. Проєкт Держбюджету-2026: Уряд закладає ресурси на підтримку агросектору та стимулювання експорту. Міністерство економіки України. URL: https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=b8bc529e-b0ea-49ba-8d57-6cad47160655&title=ProktDerzhbiudzhetu2026

101. Нові можливості Державного аграрного реєстру (ДАР): запрацював ще один функціонал. 7eminar.ua. URL: https://7eminar.ua/news/11404-novi-mozlivosti-derzavnogo-agrarnogo-rejestru-dar-zapracyuvav-shhe-odin-funkcional

102. e-CERT: Electronic SPS Certificate. UNECE. URL:

https://unece.org/trade/uncefact/ecert

103. До кінця 2029 року ЕКА може стати фінансовим центром підтримки експортерів. Дія.Бізнес. URL: https://business.diia.gov.ua/news/do-kintsia-2029- roku-eka-mozhe-staty-finansovym-tsentrom-pidtrymky-eksporteriv